

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za lingvistiku

METAJEZIK ONLAJN: HRVATSKI JEZIČNI STRUČNJACI NA FACEBOOKU

DIPLOMSKI RAD

(15 ECTS-bodova)

Martin Majcenović

Zagreb, svibanj 2016.

Mentori:

Dr. sc. Anita Skelin-Horvat, doc.

Prof. dr. sc. Marko Tadić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OPIS JEZIČNE I JEZIKOSLOVNE SITUACIJE U HRVATSKOJ	2
2.1. Pitanje hrvatskog standardnog jezika.....	2
2.2. Čakavski i kajkavski jezik?	7
3. METODOLOGIJA I NAČIN ISTRAŽIVANJA	10
3.1. Krićka analiza diskursa (KAD).....	10
3.2. Facebook i važnost vizualnih elemenata.....	13
4. ANALIZA STRANICA	16
4.1. Preskriptivistićke stranice	17
4.2. Subverzivne stranice	31
4.3. Dijalektalne stranice.....	38
4.3.1. Rječnici	38
4.3.2. Aktivistićke dijalektalne stranice	46
4.4. Deskriptivne stranice.....	57
5. ZAKLJUČAK	60
6. LITERATURA	61

1. UVOD

U jezik, nogomet i politiku svi se razumiju pošalica je koja se katkad zna čuti u jezikoslovnim krugovima. Ona u sebi sadrži prezrivu komponentu prema nestručnima koji o jeziku izražavaju svoje mišljenje, no važna je jer govori i o fenomenu jezika kao predmeta mnogih rasprava. Jezik je, osim što je sredstvo koje nam omogućuje komunikaciju s ostalim članovima društva, ujedno i jedna od bitnih odrednica našeg identiteta: bilo osobnog bilo kolektivnog. Bilo da kreacijom vlastitog jezičnog stila iskazujemo posebnost sebe samih bilo da korištenjem određene jezične forme preuzimamo neki grupni identitet.

Internet je prostor mnogočega, između ostalog prostor na kojem se može slobodno izražavati svoje stavove. Ako ne na jednoj stranici, onda na nekoj drugoj ili na vlastitim profilima na društvenoj mreži. Na društvenim mrežama gotovo da nema teme o kojoj se ne raspravlja, pa se tako raspravlja i o jeziku. Raspravljaju jezični stručnjaci, a raspravljaju i jezični nestručnjaci: oni koji su za to kvalificirani i oni koji nisu, ali su uvjereni da je njihovo mišljenje ispravno. Snaga interneta je u tome što i jedni i drugi mogu doći do izražaja, čak na istim mjestima sučeliti svoje stavove. Stoga to postaje vrlo zanimljiv prostor za analizu: na istome mjestu možemo vidjeti što kažu stručnjaci, što *stručnjaci*, a što nestručnjaci.

Hrvatski jezični prostor po mnogočemu je poseban: u njemu jezik nije samo sredstvo komunikacije, već dobrim dijelom i pitanje simbola, identiteta i osjećaja pripadnosti. Previranja postoje i na razini statusa standardnog jezika, ali i na razini međusobnih odnosa pojedinih dijalekata. Poznavanje osobitosti hrvatske jezične situacije nužno je da bismo mogli razumjeti i rasprave koje se o tim temama odvijaju na internetu. Stoga će prvi dio rada biti posvećen kratkom opisu jezičnog stanja, a kasnije ćemo analizirati onlajn rasprave koje se tim temama bave.

Analizom ćemo uvidjeti kakvi su odnosi moći na Facebook stranicama koje se bave jezikom. Budući da su u tom semiotičkom prostoru prisutni i lingvisti i nelingvisti, dobit ćemo uvid u pristup jezičnoj problematici iz lingvističkih i nelingvističkih perspektiva. Nadalje, saznat ćemo kako i koliko pojedine jezične ideologije utječu na nestručnjake u njihovoj percepciji jezika. Cilj rada je na temelju korpusa zaključiti koliko šira populacija zapravo govori o jeziku, a koliko putem jezika propituje i iskazuje vlastiti identitet. Prihvaća li većina dominantne jezične ideologije ili ih osporava pružajući im otpor.

2. OPIS JEZIČNE I JEZIKOSLOVNE SITUACIJE U HRVATSKOJ

U ovome poglavlju pokušat ćemo izložiti kompleksnu sociolingvističku situaciju u suvremenoj Hrvatskoj. Pod kompleksnom sociolingvističkom situacijom mislimo na sukobe među lingvistima, kao i među laicima koji osjećaju potrebu da govore o jeziku. Uzroci tih sukoba uglavnom su nelingvistički, odnosno nejezični. A ako bismo ih nazvali jezičnima, moramo se sjetiti činjenice da jezična ideologija nije vezana samo za jezik (Woolard 1998: 3). Jezik nije isključivo skup znakova, već i simbol. Simbolička funkcija jezika izrazito je naglašena ako je sam jezik simbol određenog kolektiva: „smatrat ćemo da je u razmatranju simboličkih zajednica simbol onaj znak kojemu je sadržaj, u najširem smislu te riječi, osjećaj pripadnosti nekom kolektivu, dakle onaj znak koji članovi neke grupe prepoznaju kao zajedničku oznaku vlastita kolektiviteta“ (Škiljan 2002: 148).

2.1. Pitanje hrvatskog standardnog jezika

Glavna sociolingvistička pitanja o kojima suvremena hrvatska lingvistika raspravlja jesu pitanje o tome je li hrvatski zaseban standardni jezik ili je on tek varijanta policentričnog jezika temeljenog na novoštokavskoj osnovi. Drugo je pitanje o odnosu lingvistike kao preskriptivne i kao deskriptivne znanosti: trebaju li lingvisti dijeliti savjete o tome kako govoriti ili pak je zadaća lingvistike isključivo opis postojećih jezičnih stanja. Povremeno se spominje i izdvajanje čakavskoga i kajkavskoga kao zasebnih jezika u odnosu na standardni hrvatski, a ima govora i o njihovoj standardizaciji.

Ono što u hrvatskim lingvističkim krugovima nailazi na neodobranje izostanak je klasifikacije hrvatskoga kao zasebnoga jezika u velikog broja stranih lingvista: koriste se termini *srpskohrvatski*, a u novije vrijeme *bosansko-srpsko-hrvatski jezični kompleks* (v. npr. Crystal 1997, Brown – Ogilvie 2008). Osim toga, hrvatski standardni jezik u stranoj se literaturi (npr. Greenberg 2005) također često smatra novim standardnim jezikom, proizašlim iz standardnoga srpsko-hrvatskoga jezika. To isto ne odgovara osnovnim strujama hrvatskoga jezikoslovlja jer bi to značilo da je hrvatski jezik nastao 1991. godine i da danas Hrvati zapravo govore drugačijim jezikom nego prije 1991 (usp. Brozović 2008).

Devedesetih godina prošloga stoljeća hrvatska jezikoslovna elita često je pokušavala dokazati da je hrvatski jezik zaseban jezik, različit od srpskoga. HAZU 1996. objavljuje tekst *Hrvatski jezik – poseban slavenski jezik* koji počinje ovako: „Hrvatski jezik poseban je slavenski jezik kad se gleda i s lingvističkoga i sociolingvističkoga gledišta, a jednako tako i s

ostalih kao što je kulturno, povijesno i političko. Nesporazumi oko te posebnosti proizlaze iz činjenice što on u srpskome jeziku ima bliskoga suradnika i što je u 19. i 20. stoljeću bilo nastojanja da se od ta dva jezika načini jedan, ali to se u stvarnosti nikada nije dogodilo¹. U toj se, i sličnim raspravama, nerijetko navode hrvatske rečenice s leksikom bitno različitim od srpskoga. U spomenutom je tekstu naveden primjer kulinarskog recepta za *čorbu od kelerabe sa pečenicom*, odnosno juhu od korabice s pečenicom, kako su to „preveli“ autori. Osim toga, samo spominjanje riječi kao što su *kultura*, *politika* i *povijest* nagoviješta da se, govoreći o jeziku, teško može oduprijeti utjecaju ideologije. Kulturni koncept jezika uvijek se očituje u liku stavova, prestiža, standarda, estetike itd. (Woolard 1998: 4).

Zbog sličnosti hrvatskoga i srpskoga u Hrvatskoj se dobro može osjetiti utjecaj politike na jezik. Ona proizlazi iz romantičarske sheme po kojoj je *država* = *nacija* = *jezik*, pomoću koje se pokušava konstruirati nacionalni identitet naglašavanjem razlika između *nas* i *njih* (Škiljan 2004: 75). To se manifestira tendencijom da se hrvatski jezik što više odvoji od srpskoga, a to uključuje pojačano korištenje neologizama i arhaizama (*idem*: 76). Tu se ubrajaju i pojedina pravopisna rješenja, npr. *ne ću* umjesto *neću* i *zadatci* umjesto *zadaci*, koja često obilježavaju autora s obzirom na političko opredjeljenje: novim rješenjima koristit će se desni, a starijim lijevi politički krugovi (usp. Kapović 2011: 115–116). Greenberg (2005: 134) dijeli hrvatske jezikoslovce na dvije osnovne struje: preskriptivističku (konzervativnu, nacionalističku) i deskriptivističku (revolucionarnu, nenacionalističku). Prva propisuje pravila i dijeli jezične savjete, a druga opisuje jezik kakav jest. No situacija ipak nije toliko crno-bijela, što potvrđuje i Matasović (2008: 63), kada u osvrtu na Greenbergovu knjigu za sebe kaže da se smatra „nacionalistom koji nije preskriptivist“. Preskriptivna jezična „frakcija“ očituje se u dušebrižništvu nad hrvatskim jezikom; propisivanju jezičnih pravila, konzervativnim rješenjima u hrvatskome pravopisu i strahom od tuđica. Jezikoslovci te struje su npr. svi okupljeni oko časopisa *Jezik* (predvođeni Sandom Ham), koji svake godine raspisuje natječaj za najbolju hrvatsku novotvorenicu. Osim tog natječaja, časopis obiluje jezičnim savjetima koji podučavaju *pravilnijem* izričaju u hrvatskome standardnom jeziku, što podrazumijeva i progon tuđica, prvenstveno srbizama i anglizama.² To ide toliko daleko da se pokušava utjecati i na pojedine frazeme. Npr. Babić (2011) u frazemu *španska sela* preporuča zamjenu „srpskog“ pridjeva *španski* hrvatskim pridjevom *španjolski*, premda je vrlo nerealno očekivati da će se taj ustaljeni izraz tek tako promijeniti i premda upravo frazemi često

---

¹ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=povijest&chapter=34-poseban_jezik

² Časopis je prilično popularan i među neznanstvenim krugovima. Tomu je doprinijela upravo stranica časopisa na Facebooku (v. 4.1).

odudaraju od ustaljenih gramatičkih pravila. Jedna od poznatijih preskriptivnih jezikoslovki jest jezična puristica Nives Opačić, autorica knjiga *Hrvatski u zgradama* i *Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude*, a u medijima se sve češće kao jezični savjetodavac pojavljuje i Marko Alerić, autor knjige *Hrvatski u upotrebi*. U vrijeme pisanja ovoga rada puno je prašine podigao i Marko Samardžija objavivši *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik*, od strane antinacionalista uglavnom proglašen politički motiviranim djelom. Desna ideološka obojenost posebno je vidljiva na portalu Hrvatskoga kulturnog vijeća, na čijem čelu nisu jezikoslovci, no koji objavljuje tekstove i intervjuje desno orijentiranih jezikoslovaca kao što su Sanda Ham i Mario Grčević. No ono što posebno upada u oko jesu komentari ispod članaka koji su često pisani korijenskim pravopisom, što je dodatan oblik političke radikalizacije izražene u jeziku. Zanimljivo, ideja o korijenskom pravopisu ne pojavljuje se samo kada je riječ o hrvatskom standardnom jeziku: sličnih tendencija ima u Srbiji, a kasnije ćemo vidjeti da i domaći njegovatelji dijalekata također najboljim smatraju upravo korijensko pisanje (v. 4.3.2).

Bez mnogo istraživanja može se kazati da u Hrvatskoj prevladava preskriptivistička jezična struja (v. Bertoša – Skelin Horvat 2012), u što ćemo se uvjeriti proučavajući grupe i stranice na Facebooku. Pojmovi *pravilno*, *nepravilno* i *jezični savjet* duboko su ukorijenjeni u našem društvu i uče se još od najranije osnovne škole, što ćemo naročito vidjeti analizom preskriptivističkih stranica (4.1). No takva stajališta, dakako, ne prolaze bez otpora. Kritizirao ih je čak i kroatist Vladimir Anić (v. Anić 2000), a u novije su vrijeme popularni antipreskriptivistički stavovi Snježane Kordić i Mate Kapovića.³

Kapović (2011) oštro kritizira opreku između *pravilnog* i *nepravilnog* u jeziku. „S druge strane, ono što bi u jeziku doista bilo nepravilno, tj. što njemu ne bi pripadalo su npr. rečenice poput ***idem kod njemu* ili ***idem s njemu*. Takvi su oblici nepravilni, tj. to su greške iz jednostavnog razloga – zato što se u jeziku tako ne upotrebljavaju (...) Treba razlikovati proizvoljnu standardološku normu, tj. proizvoljno biranje toga što će ući u standardni jezik i tako postati „pravilno“, od unutarnjih pravila jezika po kojima se zna da prijedlog *s* ide s instrumentalom (*s njim*) a ne s dativom (***s njemu*)“ (*idem*: 39–40). Taj stav dijeli i Kordić (2010) naglašavajući da je uloga lingvistike *opisivati*, a ne *propisivati*, te da je preskriptivizam suprotan od znanstvenog pristupa jeziku. Autorica preskriptivizam vezuje uz utjecaj nacionalističkih ideologija na kroatistiku, odnosno s nasilnim razdvajanjem hrvatskoga jezika od srpskog. Kritizira i brigu o jeziku putem uredbi iz ministarstva, odnosno putem

---

³ Takvi stavovi prkose osnovnoj hrvatskoj jezikoslovnoj struji. Osim toga, oni su i u široj populaciji slabo prihvaćeni, o čemu govori i činjenica da smo na Facebooku pronašli tek dvije stranice koje ih artikuliraju (v. 4.2.)

bilokakvih pisanih pravilnika i zakona. „Ta posezanja za pravnim i političkim sredstvima pokazuju da jezik Hrvata ima slab demografski, ekonomski i kulturni status. Poznato je, naime, da oni jezici koji imaju dobar demografski, ekonomski i kulturni status nemaju nikakvu potrebu za nekakvim pravnim ili političkim utvrđivanjem.“ (*idem*: 66–67). Kapović (2013) preskriptivizam naziva konzervativizmom u jeziku i smatra ga jednako opasnim po jezik kao i jezični nacionalizam, tj. purizam. „To je prilično jasno po tome što će i nelingvisti koji se smatraju ljevičarima u pravilu uvijek u potpunosti odbijati jezični purizam, shvaćajući barem nesvjesno da je tu riječ o desnoj, nacionalističkoj, agendi u jeziku. No isti ti ljevičari u praksi gotovo nikada neće shvatiti da je i jezični preskriptivizam (tj. prihvaćanje pitanja poput ‘što je pravilno?’ u jeziku kao legitimnih) zapravo odraz isto toliko desne, konzervativne, političke agende“ (*idem*: 394–395).

Osim kritike jezičnog preskriptivizma, važan stav koji Snježana Kordić iznosi u svojoj knjizi jest stav da su hrvatski, srpski, bosanski/bošnjački⁴ i crnogorski jezik zapravo varijante istoga jezika, *srpskohrvatskog*. Vodeći se kriterijem međusobne razumljivosti tvrdi da je riječ o policentričnom standardnom jeziku, dakle jeziku s nekoliko nacionalnih standardnih varijanata, koje se međusobno ne razlikuju dovoljno da bi mogle konstruirati zasebne jezike, kao što je to slučaj s npr. engleskim, njemačkim i portugalskim (*idem*: 77). Tvrdi da naziv *srpskohrvatski* nema veze s Jugoslavijom ili bilokakvom ideologijom jer je nastao inicijativom srpskih i hrvatskih intelektualaca koji su se sredinom 19. stoljeća dogovorili da u interesu nacionalnog pokreta imaju zajednički književni jezik (*idem*: 172). Hrvatski jezični purizam autorica smatra sredstvom da se hrvatska inačica tog jezika odvoji od srpske. Dominaciju purizma veže uz dominaciju nacionalizma, pa kaže da ne iznenađuje što je „hrvatski purizam usmjeren protiv navodno srpskih riječi jer je i hrvatski nacionalizam usmjeren protiv Srba“ (*idem*: 17).⁵ Kapović (2011) kritizira naziv *srpskohrvatski* smatrajući da je također ideološki obojen i nikako nije neutralan u odnosu na nazive *srpski* i *hrvatski*. „Tu je zapravo također posrijedi na neki način nacionalistička interpretacija, međutim ne separatistička, kao što je na drugoj strani, nego unitaristička“ (*idem*: 147). Autor, za razliku od Kordić, priznaje važnost jezika u izgradnji nacionalnog identiteta (*idem*: 78) i, premda se protivi purizmu i preskriptivizmu također ih vezujući uz nacionalističku ideologiju, ne protivi se nazivu *hrvatski* smatrajući da naziv jezika nije najvažniji u cijeloj priči. „Govori li se o više

---

⁴ Naziv *bosanski* zagovaraju Bošnjaci, a *bošnjački* Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini.

⁵ No upitno je koliko je srpski prvi na udaru jezičnih purista. Zbog naglog prodora anglizama, puristi se često okomljuju na engleske posuđenice, što možemo vidjeti i u radovima spomenute Nives Opačić.

standardnojezičnih varijanata ili o više standardnih jezika, razlika je samo u terminu, u stvarnosti to ništa bitno ne mijenja“ (*idem*: 149).

Škiljan (2002: 232) ističe da se među jezgrenim konstitutivnim elementima hrvatskog identiteta pojavljuje i jezik, kao fundamentalan kriterij i nosilac nacionalnoga. „U ovoj je interpretaciji – a to nas uopće ne može iznenaditi – jezik naveden na prvom mjestu između svih bitnih obilježja hrvatske samosvojnosti i definiran je, u stilski ponešto oslabljenoj dikciji njemačke klasične idealističke filozofije, kao emanacija nacionalnog duha“ (*ibid*). Dakle ako postoji zajednički policentrični standardni jezik (nazovimo ga srpskohrvatskim), do njegova „razbijanja“ na četiri različita standardna jezika dolazi u prvom redu zbog formiranja novih nacija, a ne zbog razlika koje su inherentne pojedinim jezicima. „Jednostavnije rečeno, jezik i nacija su jedno, pa s jednim nastaje i nestaje i drugo, a nikakve površinske promjene koje u toku vremena mogu zahvatiti jedan ili drugi fenomen ne poništavaju njihovu bit, tako da nacija ostaje trajno iskazana u svojem jeziku, ma kakva bila njegova forma, kao što je jezik neprestano nacionalni jezik, u kakvim se god okolnostima nacija nalazila“ (*idem*: 233).

Da je 1991. simbolička funkcija jezika, kojom se označava pripadnost jednome narodu, dobila posebni zamah, pokazuju i pojedine inicijative kao što su npr. titlovanje srpskih filmova u Hrvatskoj. Simbolom možemo smatrati i tzv. dvojezične ploče sa srpskim i hrvatskim natpisima u mjestima s više od 33 % srpskoga stanovništva (*Slika 1*).

Slika 1

Na ovoj ploči (općina Udbina) riječ je zapravo o dvama pismima, a ne dvama jezicima. Na ćirilici ne piše *opština*, što se danas uglavnom koristi u srpskome standardnom jeziku, već *općina*, kao što ne piše *odeljenje* nego *odjel*. Riječ je u tome da Srbi u Hrvatskoj govore sličnije Hrvatima u Hrvatskoj nego Srbima u Srbiji, a to nas također navodi na to da se zapitamo koliko su novoštokavski jezici lingvistička, a koliko politička konstrukcija.

Pogledamo li u rezultate popisa stanovništva iz 2011. također ćemo uočiti nekoliko zanimljivosti. Oni pokazuju sljedeće rezultate prema etničkoj pripadnosti:

Tablica 1.

Republika Hrvatska	4 289 889	100,00 %
Hrvati	3 513 647	90,42 %
Bošnjaci	31 479	0,73 %
Crnogorci	4 517	0,11 %
Srbi	186 633	4,36 %

Premda bi se možda očekivalo da će se broj etničkih pripadnika određenoga naroda barem približno podudarati s brojem govornika tog jezika (kao što je slučaj s npr. Albancima i albanskim jezikom, Talijanima i talijanskim jezikom), situacija je u navedenih naroda vrlo daleko od bilo kakve podudarnosti.

Tablica 2.

Republika Hrvatska	4 289 889	100,00 %
hrvatski	4 096 305	95,6 %
hrvatsko-srpski	3059	0,07 %
bosanski	16 859	0,39 %
crnogorski	876	0,02 %
srpski	52 879	1,23 %
srpsko-hrvatski	7822	0,18 %

Nažalost, na stranicama Državnoga zavoda za statistiku ne postoje detaljniji prikazi o tome koji su većinski jezici pojedinih naroda. No u oko upada činjenica da se manje od trećine hrvatskih Srba izjasnilo da im je materinji jezik srpski, a još je manji udio Crnogoraca koji kažu da im je materinji jezik crnogorski. To prije svega pokazuje da su ljudi zapravo vrlo nesigurni kada su u pitanju političke promjene, no i to da je *izbor* jezika uglavnom deklarativno pitanje koje može funkcionirati kao simbol, ne nužno simbol samoga kolektiva, već i simbol nametnut od Drugih (usp. Škiljan 2002: 149). Dakle ako se u Hrvatskoj izjasnite da govorite srpskohrvatskim, izlažete se opasnosti da vas proglase političkim unitaristom, a ako se izjasnite da govorite srpski, da vas proglase srpskim nacionalistom. Ako se u Srbiji izjasnite da govorite hrvatskim, vjerojatno također nećete proći puno bolje.

2.2. Čakavski i kajkavski jezik?

Tradicionalno se u kroatistici navodi da hrvatski jezik čine tri narječja: čakavsko, kajkavsko i štokavsko. Štokavsko narječje temelj je izgradnje standardnoga jezika, a čakavski i kajkavski elementi nadogradnja su tog štokavskog standarda. No pojedini lingvisti smatraju da bi se prema fonološkim, morfološkim i sintaktičkim obilježjima čakavski i kajkavski mogli smatrati zasebnim jezicima. Osim toga, razvijali su se zasebno svako za sebe: u povijesti su postojala književnost na čakavskom, kajkavskom i štokavskom. Silić (1998: 425) za stariju hrvatsku književnost kaže da je pisana na čakavskom i kajkavskom književnom jeziku, dok se danas čakavska i kajkavska poezija smatra dijalektalnom, odnosno za nju se kaže da je pisana čakavskim ili kajkavskim narječjem. „Sve bi bilo lakše kad bismo na štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje gledali kao na zasebne sustave, koji su, logički (pa onda i metodološki) rečeno, jedan s drugim u (su)odnosu jezika, a ne narječja. Tada bismo ‘tri narječja hrvatskoga jezika’ mogli zamijeniti s ‘tri hrvatska narječja’. I pitanje bi ‘kojega hrvatskog jezika?’ samo po sebi otpalo.“ (*ibid*). Važnost tih idioma (zvali ih mi narječjima ili jezicima) također je vezana uz pitanje identiteta. Dijalekt, kao i jezik, često je najvažnija odrednica društvenog identiteta (*mi i oni*) i može biti presudna u percepciji drugih (Sujoldžić – Muhvić-Dimanovski 2004: 3).

Kajkavski je nedavno i službeno proglašen jezikom (doduše povijesnim) dobivanjem ISO 639 koda s međunarodnom oznakom *kjv*. Najzaslužnija je za to udruga Kajkavska renesansa, najveći suvremeni skrbnik za revitalizaciju kajkavskoga jezika. Skok (2008) razmatra mogućnosti standardizacije kajkavskoga jezika. Pritom uočava problem izbora dominantnog dijalekta prema kojem bi se ta standardizacija provela, pa smatra da je važnije, umjesto eventualnih gramatika kajkavskoga, izraditi veliki i sveukupni kajkavski rječnik (*idem*: 186). Također, autor se zalaže za uvođenje kajkavskoga jezika u škole, i to u okviru nastave hrvatskoga jezika. Težnju za revitalizacijom kajkavskog (jezika) možemo smatrati nostalgijom za vremenima kada je kajkavski bio književni jezik sjeverne hrvatske, dakle razdobljem prije hrvatskoga narodnog preporoda (v. Jembrih 2015). Također, riječ je o idiomu koji nedvojbeno nestaje pred novoštokavštinom, a simbol je kulture njegovih govornika. „Če očemo ščuvati i dalje razviti izričaje kulturnoga identiteta vtemeljenoga na jezeroletni kulturi kajkavcov kak distinktivne kulturne skupine, te tak doprinesti progresu hrvatskoga društva, moramo se skerbiti za kajkavskoga jezika, kak i za specifično kajkavsku materijalnu i nematerijalnu baštinu i tradiciju.“ (*idem*: 10). Takve težnje pokatkad djeluju poprilično utopijski, s obzirom na to da je normalno i prirodno očekivati jezične promjene, kao i činjenicu da pojedini jezici relativno brzo mogu izgubiti status koji su imali prije.

Inicijative za povratkom kajkavskog u službenu uporabu zato su uglavnom odraz nostalgije za razdobljima prije standardizacije, tj. prije dominacije štokavskog. Riječ je, dakle, o *nostalgičnom diskursu* (usp. Hill 1998) koji žali za prošlošću kada se kajkavski govorio i kada štokavski na nj nije imao toliki utjecaj. Skok (2008:179) kritizira takve *ortodoksne i patetične* inicijative smatrajući da kajkavskom donose više štete nego koristi. Možda da, ali otpor se ipak može razumjeti s obzirom na činjenicu da dijalekti u Hrvatskoj nerijetko nailaze na diskriminaciju u odnosu na standardni jezik (v. Kapović 2006).⁶

Za razliku od kajkavaca, čakavci nisu toliko ustrajni za uvođenje čakavskoga u škole ili njegovu revitalizaciju. Najaktivnija čakavska udruga, Čakavski sabor, potiče čakavsku kulturu i književnost, no nema ozbiljnijih zahtjeva o eventualnoj standardizaciji čakavskoga ili uvođenju istoga u škole. Osim toga, web-stranica pisana im je na standardnom hrvatskom jeziku, a ne na čakavskome (kao što je stranica Kajkavske renesanse na kajkavskome).

Činjenica jest da kajkavsko ili čakavsko narječje (ili jezik) iščezavaju pred štokavštinom. Posebno se to osjeća u nekada kajkavskom Zagrebu, koji zato što je kulturno i političko središte Hrvatske postupno preuzima štokavske elemente pa je danas i najkonzervativniji oblik lokalnog vernakulara znatno štokaviziran u usporedbi sa zagrebačkim kajkavskim Gajeva vremena (Hoyt 2012: 73). Budući da se kroz medije i javnu komunikaciju preferira isključivo standard, čakavski i kajkavski se zaista nalaze pred izumiranjem, pa stoga ne čudi aktivizam pojedinih udruga i pojedinih sociolingvista koji vode donkihotovsku borbu protiv glotofagije u korist standarda.

Budući da je jezik temeljni resurs kulturne proizvodnje, on je i temeljni resurs proizvodnje identiteta (Bucholtz – Hall 2004: 382). Na temelju kajkavskoga i njegove loše pozicije u odnosu na standardni hrvatski, kajkavci uviđaju vlastitu povezanost i pokušavaju osvijestiti kolektivni identitet. Ono što otežava posao jezičnih aktivista za revitalizaciju čakavskog ili kajkavskog jest činjenica da se kolektivni identitet tek mora proizvesti. Premda govore dijalektima istog sistema, vrlo je teško kazati da svi čakavci ili svi kajkavci osjećaju pripadnost jednoj društvenoj skupini. Čakavac iz Žminja i čakavac iz Supetra ne osjećaju dovoljno snažnu povezanost da bi se oduprli dominaciji štokavskoga. Stoga sve ostaje na leđima entuzijastičnih grupacija kao što su Kajkavska renesansa i Čakavski sabor, barem u iščekivanju da jezikoslovci osvijeste da ugrožen nije hrvatski (standardni) jezik u odnosu na srpski ili engleski, već da su ugroženi kajkavski i čakavski u odnosu na hrvatski standardni jezik. Od strane struke ponekad se mogu čuti inicijative za bolji status tih narječja: Kapović

---

⁶ Nalaze na diskriminaciju i od strane drugih dijalekata (o tome više u 4.3.2).

(2006) poziva na lingvistički aktivizam u svrhu afirmacije dijalekata, a Silić (2015) u intervjuu za Novi list također govori o uvođenju čakavskog jezika u škole. Vrijeme će pokazati koliko će takvi prijedlozi uroditi plodom, no zasad se čini da se situacija neće bitno promijeniti tako brzo.

3. METODOLOGIJA I NAČIN ISTRAŽIVANJA

3.1. Kritička analiza diskursa (KAD)

Facebook stranice koje se bave jezikom u ovome ćemo radu proučavati uglavnom se oslanjajući na metode kritičke analize diskursa (KAD, engl. CDA). Podaci izneseni u prošleme poglavlju pomogli su nam u dočaravanju (socio)lingvističkog i političkog konteksta u Hrvatskoj, što je nužan preduvjet za kvalitetan pristup analizi tih stranica.

Kritička analiza diskursa proučava diskurs usredotočujući se na tri središnja koncepta: moć, ideologiju i kritiku. Takav pogled opisuje diskurs kao mjesto djelovanja moći: tekstovi u diskursu oblikovani su međusobnim odnosima moći, a diskurs se istovremeno koristi da bi konstruirao socijalne identitete i odnose, sustave znanja i uvjerenja (Katnić-Bakaršić 2012: 10). U pristupu kritičke analize diskursa itekako je važan društveni kontekst. Točnije, on je od presudnog značaja jer je diskurs razumljiv isključivo njegovim sudionicima: pripadnicima jedne kulture. Sustav simbola može funkcionirati samo ako sudionici posjeduju **znanje** o diskursu. Pod znanjem se smatraju svi sadržaji ljudske svijesti ili, drugim riječima, sve vrste značenja koja ljudi koriste u interpretaciji i oblikovanju vlastite okoline; znanje ovisi o položaju pojedinca s obzirom na povijesne, geografske, klasne odnose i sl. (Jager – Maier 2009: 34).

Kritička analiza diskursa utemeljena je na teoriji diskursa Michela Foucaulta, koja u središte stavlja ova pitanja (*ibid*):

- koje je valjano znanje na određenom mjestu u određeno vrijeme
- kako se takvo znanje formira i kako se usvaja
- kakva je njegova funkcija pri konstituiranju pojedinca
- kakva je njegova uloga za oblikovanje i napredak društva

Dominantna (preskriptivistička) ideologija u hrvatskoj znanosti o jeziku održava moć nad prosječnim hrvatskim govornikom, ali ne izravno nacionalnom propagandom (kao što je to slučaj s jezičnim purizmom). Moć se drži zbog uvjerenja da su jezični savjeti potrebni ljudima

jer bez njih ne bi mogli dovoljno dobro komunicirati. Jezik je mistificiran time što se tvrdi da se materinji jezik ne može savladati bez stručnog vodstva, a autoritet imaju osobe koje su proučavale jezik (Lippi-Green 2013: 50–51). „Bolje poznavanje jezičnih pravila i njihova pravilna primjena sigurno će pozitivno utjecati na kvalitetu Vašega govorenog i pisanog sporazumijevanja i time pridonijeti kvaliteti osobnoga i poslovnoga života, a ujedno će Vam pružiti užitek u pravilnoj jezičnoj upotrebi“ (Alerić – Gazdić-Alerić 2013: 7). Jezikoslovci tako koriste svoje formalno obrazovanje za opravdanje vlastitog savjetodavnog djelovanja, što je uobičajeno za uspostavljanje moći. Isto tako i kazneni sustav traži svoja opravdanja u pravnoj teoriji, sociološkom, psihološkom, medicinskom i psihijatrijskom znanju (Foucault 1994: 120). Formira se legitiman jezik koji se sastoji od gramatičkih i pravopisnih pravila koja uspostavljaju preskriptivisti, a činjenica da je riječ o ljudima koji su akademski građani i koji se formalno razumiju u jezik omogućava im da uspostave moć nad onima koji žele pripadati obrazovanom svijetu, tj. biti priznati i prihvaćeni u intelektualnoj eliti. Oni nad njima imaju neprikosnoven autoritet, a „autoritativni jezik vlada jedino onda kad ostvaruje suradnju onih kojima vlada, to jest jedino uz pomoć društvenih mehanizama kadrih da ostvaruju ono – na neznanju utemeljeno – suučesništvo koje je u izvorištu svakog autoriteta“ (Bourdieu 1992: 97).

Kritička analiza diskursa nije, dakle, vezana samo uz jezične sastavnice diskursa koji proučavamo, već se koristi i znanjima iz ostalih humanističkih znanosti i novih lingvističkih disciplina kao što su poddiscipline semiotike, pragmatike, psiholingvistike, sociolingvistike, etnografije govora, analiza konverzacije i diskurzivnih studija (usp. Wodak – Meyer 2009: 2).

Te discipline imaju sedam zajedničkih sastavnica:

- zanimanje za elemente prirodnog jezika koji koriste izvorni govornici (umjesto proučavanja apstraktnih jezičnih sustava i umjetno stvorenih primjera)
- fokus na većim jedinicama od pojedinih riječi i rečenica: tekstovi, diskursi, konverzacije, govorni činovi ili komunikacijske situacije
- proširenje lingvistike izvan sintakse prema proučavanju akcije i interakcije
- proširenje na neverbalne aspekte interakcije i komunikacije: geste, slike, film, internet i multimedija
- fokus na dinamičnim (socio)kognitivnim ili interakcijskim potezima i strategijama
- proučavanje uloge društvenog, kulturalnog, situacijskog i kognitivnog konteksta u korištenju jezika

- proučavanje velikog broja fenomena u jezičnoj upotrebi: koherentnost, anafora, teme, makrostruktura, govorni činovi interakcije, *turn-taking*, znakovi, uljudnost, argumentacija, retorika, mentalni modeli itd.

Jezične pojavnosti nisu u središtu proučavanja: u središtu su društveni fenomeni, a oni se mogu proučavati samo multidisciplinarnim i multimodalnim pristupima. Jezik je društvena praksa unutar konteksta koji je proučavan i upravo je taj kontekst ključan u cijeloj priči (Wodak – Meyer 2009: 5). Budući da proučavamo isključivo internetske, točnije Facebook stranice, pojam *multimodalnost* bit će itekako važan u našem istraživanju jer u kreaciji stranice podjednako sudjeluju i jezični i vizualni čimbenici. Multimodalnost je kombiniranje nekoliko semiotičkih načina („modova“) u izradi jednoga proizvoda (usp. Kress – van Leeuwen 2001), koji su danas, u doba digitalizacije, postali tehnički sjedinjeni (*idem*: 2). Ti „modovi“ su oblici i sredstva izricanja značenja, poput slike, pisma i govora (usp. Kress 1996). Većina ljudske komunikacije danas zapravo je multimodalna, s naglaskom na vizualne elemente komunikacije: sliku i gestikulaciju. Slikom ljudi komuniciraju znatno duže nego pismom, a gestikulacija je također dio svih kultura (*idem*: 5). Naravno, na pojedinim će mjestima biti važan upravo jezični sadržaj poruke: nije svejedno piše li netko na standardu ili dijalektu, poštuje li gramatička i pravopisna pravila i, naravno, kako se odnosi prema sudionicima koji pišu različito.

Valja spomenuti i još jednu bitnu odliku kritičke analize diskursa, a to je da ona upravo **kritizira** odnose moći unutar diskursa, točnije zauzima određeni (uglavnom subverzivni) stav o tom pitanju. Stoga često doživljava kritike jer njezini protivnici smatraju da je teško postići validne znanstvene rezultate ako je polazište proučavanja angažirani pristup, a ne ono što bi se po njihovom mišljenju moglo podvesti pod objektivno, neutralno istraživanje. No odgovor kritičarima može biti to da je KAD ustvrdila kako nema ideološki nevinoga diskursa, te kako je objektivna pozicija samoga znanstvenika/znanstvenice tek još jedan mit akademskog diskursa (Katnić-Bakaršić 2012: 10).

I ovaj rad dijelom je kritika raspodjele moći u domaćoj lingvistici, moći koja se isto tako može prepoznati na jezičnim Facebook stranicama. No dok u lingvistici/jezikoslovlju pojedinci koriste svoju moć na temelju svog legitimiteta stvorenog akademskom titulom, na Facebooku za legitimitet nije nužna jezična stručnost. Da biste, govoreći o jezičnim pogreškama, pravilnom i nepravilnom, bili priznati na Facebooku, ne trebate biti stručnjak. Već samim time što preuzimate retoriku koja je već priznata van interneta, vi kreirate diskurs u kojem uspostavljate moć nad ostalim korisnicima: dijelite jezične savjete, odgovarate na

pitanja i isključujete one koji ne govore legitimno kao vi. Da je tome tako, vidjet ćemo analizom Facebook stranica, gdje preskriptivistička ideologija potpuno dominira u odnosu na antipreskriptivističku, nezvezano uz to tko je administrator stranice. Osim toga, često prosječan korisnik ni ne zna je li administrator stručna osoba ili netko tko se jezikom bavi iz hobija. A pojam *stručna osoba* također nije jednoznačan: jeste li stručna osoba ako ste profesor na osnovnoj školi ili tek ako ste doktor znanosti i zaposlenik na fakultetu ili institutu? Dakle taj pojam na Facebooku biva potisnut, a u prvi plan dolazi ideološko opredjeljenje koje korisnici (uglavnom ne imajući na umu da je riječ o bilokakvoj ideologiji) prihvaćaju.

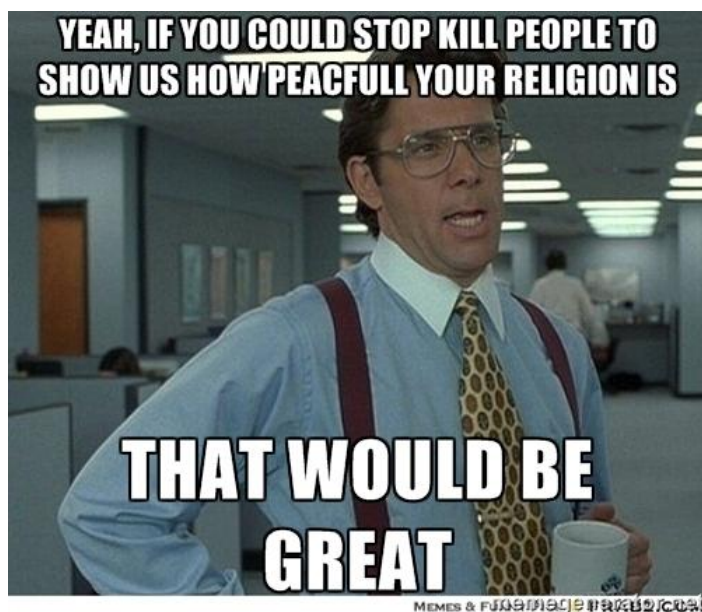
3.2. Facebook i važnost vizualnih elemenata

U narednom poglavlju analizirat ćemo stranice na Facebooku koje se bave jezikom, bilo da se vode jezičnim preskriptivizmom bilo da opisuju jezične pojavnosti ili pak služe u prvom redu iskazivanju nacionalnog ili regionalnog identiteta. Dosad smo već utvrdili koliko je na ovim prostorima simbolička funkcija jezika važna i da je preskriptivizam glavna struja u hrvatskom jezikoslovlju, pa će se s tom sviješću razmatrati naš korpus. Najveći broj Facebook stranica utemeljen je na jezičnom identitetu, što nipošto ne isključuje deskriptivni pristup jeziku; npr. pojedine stranice objavljuju rječnike žargonizama i dijalektizama. Takvo je što u načelu deskriptivno, ali samo ishodište ima u osviještenju govornikova (jezičnog) identiteta. Dakle preliminarnom analizom stranica utvrđeno je da su one većinom utemeljene na osjećaju jezičnog identiteta, a manje na opisu i proučavanju jezika.

Na tim je stranicama posebno naglašena vizualna komponenta diskursa. Pisani i slikovni mod često su usklađeni, a pomoću mema se često komentiraju jezične pojave i dijele jezični savjeti. Taj simbolički prostor prvenstveno je namijenjen mlađoj populaciji unutar hrvatske kulture. Ona je navikla na vizualnu internetsku komunikaciju i posjeduje znanje za dešifriranje vizualnih simbola koji dolaze u memovima. Mem je danas jedan od dominantnih vizualnih kodova u popularnoj kulturi interneta. Uvriježen je toliko da ga je teško definirati, a njegove se definicije možebitno razlikuju od osobe do osobe. Spomenimo da sam naziv „meme“ potječe od zoologa Richarda Dawkinsa, koji je riječ kreirao kombinirajući riječi *gene* (gen) i *mimeme* (oponašanje, imitacija, „mymesis“). Riječ je o fenomenima analognim s biološkim procesima: kulturna evolucija analoga je s genetskom, a *meme* je analoga s genom. *Meme* označava kulturni prijenos, a oni memovi koje je prikazao Dawkins uključivali su tonove, fraze, modne detalje na odjeći i načine izrade posuđa (usp. Chandler 2013). Internetski mem danas obuhvaća bilo koji oblik slike, hiperlinka, videa, web-stranice, heštega

ili najobičnije fraze.⁷ Mem, primjerice, može biti i jedna osoba kojoj se u simboličkom prostoru pridaju nešto drugačija značenja nego što ih ona ima sama po sebi. Adolf Hitler, inače ikona zla, tako je postao mem kojim izražavamo ljutnju ili nezadovoljstvo pojedinim društvenim pojavama. Vrlo su poznate brojne parafraze scene iz filma *Hitler – konačni pad* kojima se komentiraju najrazličitiji događaji – od problema sa Studomatom do činjenice da će Ben Affleck glumiti Batmana. U slučaju jezičnih stranica na Facebooku taj *simbolički* Hitler iskorišten je kao komentar na „nepismenost“, njime se izražava averzija prema gramatičkim i pravopisnim pogreškama. O tome će detaljnije biti riječi u sljedećem poglavlju, kada ćemo analizirati stranicu *Grammatische Gestapo*.

Ipak, memom u užem smislu najčešće se smatraju slike na kojima dolazi pojedini tekst, uglavnom satiričnog ili šaljivog karaktera. Kod slikovnih memova slike se uglavnom ponavljaju, a ono što se mijenja jest tekst na njima; on je zapravo duhovit komentar koji je nerijetko aktualan i funkcionira kao komentar pojedinih društvenih zbivanja. Primjerice, ova slika iz filma *Office Space*, pretvorena u mem, ovdje funkcionira kao komentar na vjerske sukobe u svijetu, počevši od Sirije i Bliskog istoka do terorističkih napada u Europi:⁸

Slika 2

Takav je mem pravi primjer multimodalnog teksta jer se sastoji od slike i jezične fraze koje su u jednako važnom položaju: jedno nadopunjuje drugo, jedno bez drugog nema istu simboličku

---

⁷ en.wikipedia.org

⁸ <https://www.facebook.com/TheGoodLordAbove/?fref=ts>

vrijednost kao kada dolaze zajedno. Da je internetski mem primjer teksta koji se ne shvaća doslovno, već se može interpretirati isključivo kao simbol, dokazuju i ova četiri obilježja simboličkih objekata (Kress – van Leeuwen 1996: 108):

- 1) postoji dominantni dio na slici koji je istaknut tako što se nalazi u prvome planu, što je prekomjerno velik, dobro osvijetljen, naglašen izoštrenom fokusom ili primjetnom bojom/tonom.
- 2) označeni su gestom koja ne može biti interpretirana nikako drugačije nego ako se simboličko značenje eksplicitno ukazuje promatraču
- 3) ističu se u cjelini
- 4) konvencionalno su povezani sa simboličkim vrijednostima

U sljedećem poglavlju ćemo, dakle, između ostalog, interpretirati simboličko značenje memova kojima se upozorava na jezične pogreške ili se reagira na neke druge sociolingvističke pojavnosti. Budući da nisu sve vizualne pojavnosti memovi, osim memova ćemo analizirati općenito vizualne značajke pojedinih stranica jer one mogu biti znakovite u proučavanju pojedinih stavova autora stranica, odnosno ideologija prema kojima su stranice formirane. Proučit ćemo i stranice u kojima su vizualni elementi potisnuti i gotovo nebitni, a misao se prenosi uglavnom putem jezika. To se često može interpretirati kao stanoviti signal, odnosno simbolička opozicija vizualnome diskursu, što će biti jasnije iz samih primjera.

Budući da je riječ o jezičnim stranicama, naravno da je jezik kojim se koriste administratori stranice i njihovi korisnici itekako važan i često služi kao sredstvo identifikacije. Stranice također imaju svoja implicitna ili eksplicitna pravila o tome kako treba pisati. Pravila o pisanju nisu uopće neobična za internet, tj. za *Netspeak*. Često se navode u FAQ-u (*frequently asked questions*) i oni koji ih krše riskiraju sankcije, eksplicitna ispravljanja od strane drugih korisnika, kaznu ili isključivanje iz grupe (Crystal 2006: 75–76).⁹ Stranice koje istražujemo nemaju nikakav FAQ niti ostale smjernice o tome kako se ponašati, no na implicitnoj se razini očekuje da će korisnici poštivati određena jezična pravila: u preskriptivističkim stranicama govoriti standardnim jezikom, u grupi koja se bori protiv kajkavštine u crtićima ne govoriti kajkavski itd.

Prednost istraživanja Facebooka jest u tome što ovdje možemo dobro vidjeti i pojedine jezične ideologije i reakcije korisnika na te ideologije. Društvena mreža (iako njome zapravo prevladavaju mladi) ipak okuplja vrlo različite korisnike interneta, različite s obzirom na dob, stupanj obrazovanosti i na političko opredjeljenje. Oni nerijetko iznose svoje mišljenje i

---

⁹ Uglavnom je riječ o zabrani korištenja vulgarizama, zabrani pisanja velikim slovima itd.

upuštaju se u rasprave. Nažalost, za dobar broj komentara vjerojatno ćemo ostati zakinuti jer pojedine stranice ne dopuštaju slobodu govora, već brišu komentare neistomišljenika. No ponekad, baš obratno, na njih odgovaraju, čime isto reprezentiraju moć koju provode u diskursu Facebooka.

4. ANALIZA STRANICA

Nakon što smo opisali sociolingvističku situaciju u Hrvatskoj i iznijeli osnovne odrednice kojima ćemo se voditi u ovome radu, prelazimo na samo proučavanje našega korpusa. On se sastoji od jedanaest Facebook stranica (točnije deset fan stranica i jedne grupe) koje se bave jezičnim temama i sociolingvističkom problematikom. Ovo je njihov popis.

Ae

BHSC – jezik, a ne jezici

Grammatische Gestapo

Kae

Kajkavski blok

Mali jezični savjeti

Nisam lingvist

Slurp

SVI U BOJKOT „CONTINENTALA“ ZBOG NASILNE KAJKAVIZACIJE CRTANIH FILMOVA!

Teška lingvistika

ZadarPlus

Spomenut ćemo i stranice *Bujica riječi*, *Čakavski sabor*, *Časopis Jezik*, *Jezični FAIL – nepismenost naša svagdašnja*, *Jezičnica*, *Kajkavski rječnik*, *Purgerski rječnik* i *tijedan polu pismenosti*, no iz različitih ih razloga nećemo zasebno proučavati. Za analizu su odabrane uglavnom one stranice na kojima se dobro može vidjeti interakcija između administratora i korisnika, iz čega zaključujemo mnogo o odnosima moći u internetskom diskursu i općenito kada se govori o jeziku. Osim toga, pojedine su stranice odabrane samo zato što su one zapravo jedini primjeri svog tipa stranice (v. dalje).

Za početak, radi lakše preglednosti, pokušajmo stranice podijeliti na četiri osnovne skupine prema predmetu njihova proučavanja.

- 1) preskriptivističke – stranice se zalažu za striktno poštivanje pravopisnih i gramatičkih pravila i služe kao mrežni jezični savjetnici
- 2) subverzivne – stranice koje se protive *mainstream* struji hrvatskog jezikoslovlja (opreci pravilno-nepravilno ili ideji o hrvatskom kao zasebnom novoštokavskom jeziku)
- 3) regionalne – stranice koje skrbe za regionalni identitet svojih govornika; sastavljaju dijalektalne rječnike ili se pak bore protiv prevlasti standarda i drugih narječja/dijalekata
- 4) deskriptivne – stranice koje iznose pojedine podatke i zanimljivosti o jeziku i lingvistici

Podjela zasigurno ima svojih manjkavosti jer se pojedine stranice mogu svrstati u više tipova. Primjerice, stranica posvećena pojedinom žargonu ili dijalektu ujedno je i deskriptivna stranica ako opisuje obilježja samog tog dijalekta. Također, deskriptivne stranice vrlo će vjerojatno njegovati antipreskriptivističke stavove. No podjelu koristimo isključivo radi preglednije analize, a pojedine stranice svrstavamo u određeni tip vodeći se dominantnom ideologijom koja se u njima javlja.

Uglavnom ćemo obrađivati lajk-stranice na Facebooku, dakle stranice koje su javne i čija se popularnost broji u fanovima/lajkovima. Tu objave uglavnom dolaze od samih stranica (njihovih administratora) koje korisnici komentiraju. No povremeno ćemo se osvrnuti i na grupe u kojima vlastita mišljenja i iskustva razmjenjuju članovi koji se nalaze u ravnopravnom odnosu. U lajk-stranicama znatno je važnija performativna dimenzija (vizualni identitet stranica i tekstovi koje administratori objavljuju). U grupama se manje pazi na estetiku poruke koja se prenosi; objave nisu toliko šaljivog karaktera i simbolički je prostor smanjen u odnosu na stranice.

Pri analizi komentara korisnika bit će zaštićena njihova privatnost. Iako je riječ o komentarima koji su javno dostupni, nećemo navoditi njihova puna imena i prezimena, već ime izmišljeno za ovu prigodu. Također treba napomenuti da su napisi sa stranica i komentari korisnika preneseni u izvornom obliku: nisu lektorirani niti uređivani.

4.1. Preskriptivističke stranice

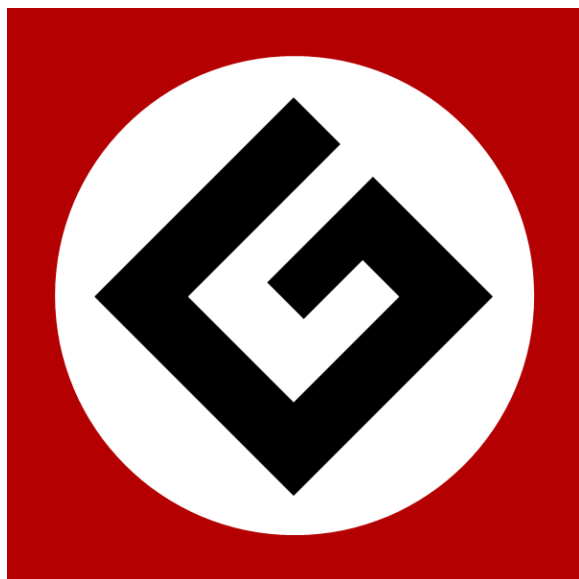
Na nekoliko smo već mjesta preskriptivizam nazvali glavnom strujom hrvatskog jezikoslovlja. Poštivanje standarda uglavnom se veže uz poštivanje pravopisnih i gramatičkih pravila. Kršenje tih pravila smatra se činjenjem pogrešaka i često se obilježava kao nepismenost (v. 2.1). Sasvim je onda očekivano da će ta ideologija prevladavati i na Facebooku, tj. da će povelik broj stranica i grupa dijeliti jezične savjete, ismijavati nepismenost, propagirati ljubav prema hrvatskom jeziku i njegovo njegovanje. Riječ je o svojevrsnoj popularizaciji znanstvene misli, njezina širenja u krugovima koji nisu vezani uz lingvističku struku. Radikalizacija te ideologije na tim se stranicama povremeno provodi tako što se isključivanjem onoga što je drugačije, odnosno neprihvatanjem se onih koji drugačije govore i pišu, koji „krše“ pravopisna i gramatička pravila. Ono što bi trebalo biti *savjet*, postaje svojevrsan tip naredbe.

Grammatische Gestapo

Započnimo stranicom koju smo spomenuli i u prethodnome poglavlju. Ona ne spada među popularnije stranice toga tipa (broji oko 2500 lajkova), ali je vrlo poznata zbog svog popularnog dizajna i zbog globalnog pokreta čiji je dio. Naime, ovdje nije riječ o hrvatskoj ideji, nego se slične stranice pojavljuju i u drugim jezicima, uglavnom pod nazivom *Grammar Nazi*. Takvih je stranica mnoštvo, postoje u najrazličitijim dijelovima svijeta,¹⁰ a njihova je krovna stranica *Grammar Nazi Party*, koja broji oko 29 000 lajkova. Simbol tih stranica je slikovna parafraza zastave nacističke Njemačke, gdje se umjesto svastike nalazi veliko slovo G (kao *grammar*).

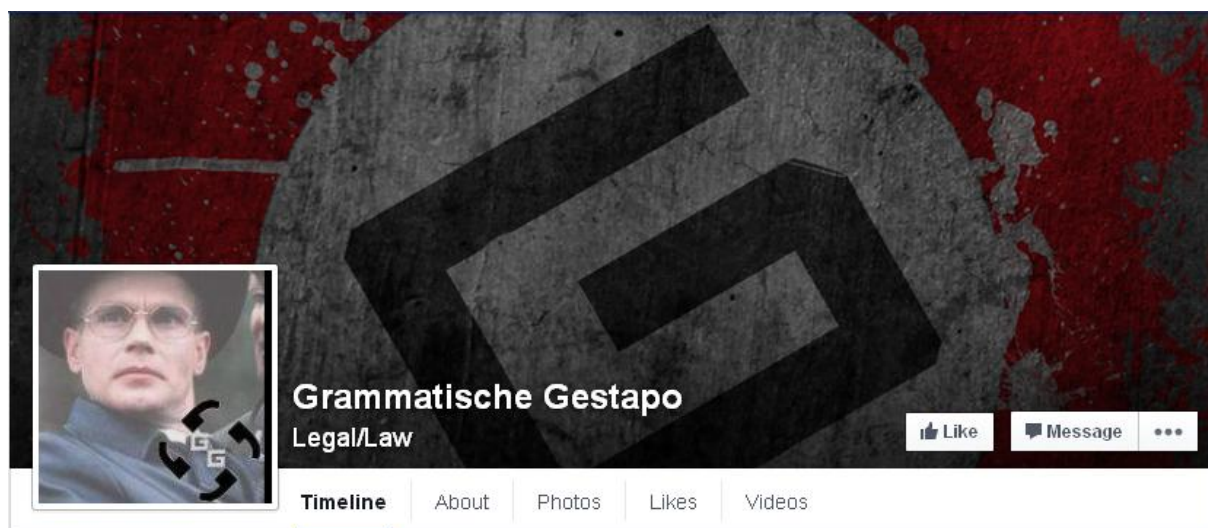
---

¹⁰ Jedna postoji čak i u Izraelu: *Israeli Grammar Nazi Party*. ברוכים הבאים לדף הרשמי של מפלגת נאצי הדקדוק הישראלית. Međutim nema postova i broji tek 24 lajka.

Slika 3

Hrvatski je vjerojatno jedini slučaj gdje je originalni naziv promijenjen, a administratori to objašnjavaju ovako: „radi se o tome što je jedno samo ideologija, a drugo je tijelo koje na neki način provodi ideologiju u djelo“ (osobno priopćenje). Njihova naslovnica, kojom slijede svjetski gramatički pokret, izgleda ovako:

Slika 4

Dizajn naslovne stranice je, dakle, preuzet od globalnog pokreta *Grammar Nazi*, dok je profilna slika prilagođena nazivu stranice. Riječ je o slici *herr* Otta Flicka, službenika Gestapa iz britanske humoristične serije *Allo Allo*. Već iz tih simbola može se uočiti određena autoironičnost pokreta kojim autori naglašavaju da su svjesni silovitosti svoje ideologije o

pravilnom i nepravilnom u jeziku. Autoironična upotreba nacističkih simbola tako će ih distancirati od optužbi da jezičnim pravilima teroriziraju virtualnu zajednicu. Nacizam će funkcionirati kao mem kojim se izražava bijes i parodira represija, nipošto neće biti simbol same jezične politike kojoj će neki npr. Kordić (2010: 16) zamjeriti da kopira jezičnu politiku nacističke Njemačke. Ono što još treba istaknuti jest to da moderatori ove stranice nemaju formalno jezikoslovno obrazovanje.

Poznati mem Adolfa Hitlera također se koristi kao simbol ljutnje prema pogreškama u jeziku. Spomenuli smo ranije da Hitlerov lik u memovima funkcionira drugačije nego inače. Dok, primjerice, fotografiranje sa slikom Hitlera uglavnom znači neonacizam, Hitlerov mem znači ljutnju i bijes zbog nekoga ili nečega.

"Radi gužve sam
zakasnio..."

Slika 5

Tekst uz sliku 5:

Svatko griješi (čemu smo i svjedočili u prošloj objavi), no neke pogreške je mnogo teže probaviti od drugih.

Radi = namjera/cilj

Zbog = uzrok

Ajmo ekipa, koja pogreška vama stvara žgaravicu?

Grammatische Gestapo osim na Facebooku, funkcionira i na svom blogu, gdje su nacistički memovi još zastupljeniji. Prije svega, cijeli je blog obložen crnom bojom, koja obično simbolizira Gestapo. Na blogu se aludira i na Danteovu *Božanstvenu komediju*, i to natpisom *Jezikoslovstvena (tragi)Komedija: Pakao*, pa crna boja simbolizira i pakao. Kreirano je i

nekoliko krugova pakla, gdje je opisano u koji krug dolaze pojedinci koji rade određene jezične pogreške. U samome tekstu na blogu pojavljuje se ono što bismo mogli nazvati jezičnom inačicom nacističkih memova. Odmah kraj naziva bloga stoji objašnjenje da je to *operativna jedinica za iskorjenjivanje jezične nesposobnosti*. Na početku teksta uočljiva je i ova slika, aluzija na poznatog *Unclea Sama*, čija je gesta također često upotrebljavana kao mem i korištena u najrazličitijim diskursima na internetu.

Slika 6

Ovdje je očit komunikacijski odnos implicitnog autora i implicitnog promatrača, kao što je to slučaj kod pravog *Unclea Sama*, *Lorda Kitchenera* i svih sličnih poziva za unovačenje u neki pokret: pogled usmjeren prema promatraču i uperen prst obraćaju se kazujući „Hej ti, mislim upravo na tebe“ (Kress – van Leeuwen 1996: 123). No dok originalni plakati koji pozivaju u vojsku traže od prosječnog građanina da se angažira kako bi doprinio vojsci, ovaj plakat traži prosječnog internetskog surfera da se angažira kako bi pomogao sebi: opismenio se. Ono što ostaje isto jest superioran stav *Unclea Sama*: stranica zauzima poziciju moći, izdaje se za nekoga tko nešto zna o jeziku i poziva prosječne da ju prate kako ne bi ostali nepismeni. Po tome je vrlo slična uvriježenom mišljenju o tome kako se standardni jezik neprestano treba učiti (v. Kapović 2011: 60) i da ga nitko zapravo ne govori kako treba. Stoga se Grammatische Gestapo, baš kao i jezični savjetodavci, prikazuju kao oni koji pomažu govornicima da bi govorili bolje, a ne kao oni koji propisuju kako bi trebalo govoriti (usp. 3.1. na primjeru iz Alerić – Gazdić-Alerić 2013).

Osim slikovnog, jezični je dio također vrlo stiliziran i obiluje autoironičnim nacističkim duhom. Za dočaravanje tog diskursa može pomoći ovaj dio teksta, koji otprilike objašnjava svrhu bloga:

Već smo bili napomenuli u prošlom postu, od čije objave je sada već i više nego dovoljno vremena prošlo (opravdat ćemo se velikom količinom posla koju nam broj nepismenih ili polupismenih ljudi u Hrvatskoj stvara), da **Rječnik Oslobađa**. Ovo je ne samo velika istina već i krilatica kojom se Grammatische Gestapo diči te koju koristi u svrhu svoje radikalne propagande, a njeno područje primjene je puno šire nego što se iz prve možda da zaključiti.

Stoga, budući da postoje uzorci koji su dovoljno duboko ugrađeni u jezik da ne mogu biti ispravljani pukim korištenjem rječnika, osjećamo **potrebu i dužnost** da aktivno sudjelujemo u tom procesu na način koji smatramo najefikasnijim, uz vjernost našem svojstvenom stilu koji, između ostalog, uključuje određeni raspored tekstualnih i vizualnih elemenata, visoku dozu politički nekorektne i odrješite retorike, povremeni neuspjeli pokušaj duhovitosti gramatičko-nacističkim igrima riječi te zarezima bombardirane, paragrafski duge rečenice (QED).

Ironijski odmak od opredjeljenja za jezičnu represiju postoji i ovdje, a naglašava se preuzimanjem elemenata iz militarističkog i političkog diskursa, što inače nije strano preskriptivističkoj i purističkoj retorici (Bertoša – Skelin Horvat 2012: 96–97). Prije svega u oči upada sintagma *rječnik oslobađa*, parafraza poznate nacističke krilatice *rad oslobađa* (*Arbeit macht frei*), kao i *radikalna propaganda* te najavljivanje *politički nekorektne i odrješite retorike*. Premda je riječ o šali, vrlo se jasno objašnjava ono što je istina, a to je činjenica da se s pozicije moći provodi dominantna retorika, a to je jezični preskriptivizam. Oni koji krše jezičnu normu etiketiraju se kao *nepismeni*, a oni koji ne krše smatrani su dobrima i uзорitima. Kada nestručnjaci (kao u ovom slučaju) tumače preskriptističke poglede na jezik, oni još više dobivaju groteskne elemente, točnije može ih se vezivati uz osnovne poglede folk lingvistike.¹¹ To znači da nelingvisti pojedine jezične pojavnosti smatraju „pogreškama“ u odnosu na ideal standarda, bez svijesti o pojedinim idiolektima (v. ELL 2005, s.v. *Folk linguistics*) već po principu čiste isključivosti. Kao što je Gestapo „isključivao“ nepoželjne iz njemačkog društva, tako Grammatische Gestapo isključuje one

---

¹¹ Folk lingvistika je termin koji označava jezične analize ljudi koji nemaju lingvističko obrazovanje (ELL 2005, s.v. *Folk Linguistics*). Kod nas još uvijek nije mnogo korišten. No kada se pojam počne upotrebljavati, možda bi pogodniji termin za nj bio *pučka lingvistika*, analogno s pučkom etimologijom (*folk etymology*) jer i jedno i drugo zapravo označavaju pojavnost koja se može svesti pod isti nazivnik: neznački pokušaj objašnjavanja jezičnih zakonitosti.

koji nepoželjno pišu. Ne samo putem jezičnih savjeta i izmišljenih primjera, već i pomoću stvarnih slika tekstova kojima se ismijavaju njihovi autori.¹²

Slika 7

Promotrimo još jedan mem s ove stranice, u kojem se ona ipak pomalo odmiče od nacističkih simbola.

Slika 8

¹² Ismijavanje jezičnih pogrešaka vrlo je popularno na jezičnim stranicama, pa tako postoje i stranice koje se bave isključivo time – npr. *tijedan polu pismenosti* i grupa *Jezični FAIL – Nepismenost naša svagdašnja*.

Riječ je o multimodalnom tekstu u kojem se nacistički simbol ne nalazi u prvome planu. Istaknuta je slika dviju beba, u ružičastoj i plavoj odjeći i one simboliziraju veznike koji ne mogu stajati jedan bez drugoga. Slika funkcionira kao savjet, ne kao isključivanje onih koji griješe (kao npr. kod slike 4, gdje je ljutnja izražena memom Adolfa Hitlera). Ovdje se također vidi da administratori nisu jezično potkovani, odnosno da sami griješe u onome u čemu oni koji druge prozivaju za nepismenost nikako ne bi smjeli griješiti. Riječ je o stavljanju ovog jezičnog savjeta u kategoriju pravopisa, tj. brkanju pravopisa, gramatike i leksičkih savjeta i svođenje cjelokupnog jezičnog i savjetodavnog univerzuma na **pravopis**.¹³ To dokazuje da u virtualnom svijetu takve pogreške nisu prepreka da stranice imaju legitimitet, s obzirom na to da ih nitko od korisnika ne ispravlja po tom pitanju, a pojedini su studenti kroatistike lajkali samu objavu.

Sada ćemo se upoznati i s nekoliko stranica kod kojih superioran stav nije toliko naglašen jer stranice ne sadrže parodijske elemente poput *GG*. Međutim on postoji, i to zahvaljujući poziciji moći koju posjeduje preskriptivistička ideologija. Da je dominantna pozicija moći u rukama tih stranica dokazuje i broj fanova na njima: *Mali jezični savjeti* imaju oko 21 000, *Bujica riječi* oko 9000, a *Jezičnica* nevelikih 180.¹⁴ Ono što ove stranice također razlikuje od *Gestapa* jest činjenica da ih vode osobe koje imaju formalno jezično obrazovanje. Premda većina fanova vjerojatno ne zna kakvo je obrazovanje administratora, moguće je da se to zaključuje prema *ozbiljnijim* objavama koje iz tog razloga privlače više fanova. Ovdje ćemo analizirati samo stranicu *Mali jezični savjeti* iz razloga što je ona dovoljno dobra i široka da reprezentira takav tip stranica i iz razloga što *Bujica riječi* nije primarno Facebook stranica, već agencija koja dijeli i naplaćuje vlastite savjetodavne i lektorske usluge.

Mali jezični savjeti

MJS nastupa zaista savjetnički, nije prisutna tolika količina isključivosti i etiketiranja osoba koje krše pravopisnu i gramatičku normu. Međutim takvo je što ipak prisutno na implicitnoj razini: izvori savjeta crpe se iz savjetodavne literature koja se smatra uzorom i

---

¹³ U Hrvatskoj je to čest slučaj, vjerojatno zato što se u široj javnosti najviše prašine podiže upravo zbog pravopisa i sukobljavanja različitih pravopisnih priručnika.

¹⁴ U vrijeme pisanja ovoga rada bila je ugašena stranica *Časopis Jezik*, koju inače vodi jezikoslovka Sanda Ham. Riječ je o jednoj od popularnijih stranica toga tipa, pa je njezina trenutna nedostupnost ujedno i veliki gubitak za ovaj rad. Prema intervjuu koji je Ham dala portalu Narod.hr 21. svibnja 2015. stranica je imala blizu 10 000 fanova.

jedinim dobrom. A ismijavanje i etiketiranje „nepismenih“ vrlo je prisutno u komentarima fanova, što ćemo pokazati kasnije na nekim primjerima.

Za razliku od stranice *Grammatische Gestapo*, ona nema vlastiti simbol, odnosno mem koji provlače kroz sve objave, a po kojima je prepoznatljiva. No većina jezičnih savjeta i ovdje se prenosi vizualnim putem. Na većini slika ponavlja se stripovski oblačić u kojemu je crvenom bojom precrtano ono što je pogrešno, pa se i te slike mogu smatrati memovima koji su određenoj skupini ljudi prepoznatljivi, razumljivi, možda čak i duhoviti.

Kako god bilo, ta stranica slijedi ideju o njegovanju hrvatskoga jezika, odnosno njeguje konzervativni pristup jeziku koji se protivi promjenama. Pogledajmo to na primjeru *Slike 9* i komentarima ispod nje.

Slika 9

Tekst uz sliku 9:

Kada govorimo o činu rađanja djeteta, norma hrvatskog jezika nalaže upotrebu imenice POROĐAJ.

Imenica POROD označava potomstvo, tj. djecu. Primjerice, ako netko nema djece, za njega možemo reći da nema poroda.

Doduše, ova je imenica zastarjela i stilski obilježena te prednost ima imenica potomstvo.

U komentarima se može naći i protivljenje osnovnoj ideologiji:

Ana

Bliži se porođaj, a i porod ;)

Pišete da je imenica porod, u značenju potomstvo, zastarjela. Znači, ne koristi se više. Jezik se mijenja i ona je dobila novo značenje- porođaj.

Mali jezični savjeti

Ne ide to baš tako lako. Inače bi nastao još veći nered u jeziku. ☺

Teza da bi nastao „još veći nered u jeziku“ nije argumentirana, odnosno nije objašnjeno što se točno pod neredom podrazumijeva. Jezik je mistificiran i govornici su uvjereni da ga bez jezičnih savjeta neće moći savladati (usp. Lippi-Green 2013). Znakovito je što se radi sprječavanja eventualnog nereda u jeziku poseže za jezičnim savjetom, unatoč tome što nazivanje porođaja porodom nipošto ne ugrožava razumljivost i komunikacijsku funkciju jezika: *porod* kao potomstvo i *porođaj* kao rađanje nisu čak ni bliskoznačnice.

Preskriptivizam pokušava utjecati i na uvriježene metonimijske konstrukcije u jeziku:

Slika 10

Tekst uz sliku 10

Među učenicima često se čuje fraza da je netko najpopularniji/najljepši/najpametniji NA školi. Međutim, sintagma 'na školi' ne pripada hrvatskom standardnom jeziku.

Prijedlog NA stoji u prijedložnim izrazima koji znače 'mjesto na površini, strani, početku, završetku, visini'. Ako netko ide NA školu ili se nalazi NA školi, to znači da se ta osoba nalazi na školskoj zgradi. Ako želimo reći da pohađamo školu ili se nalazimo unutar prostora škole, moramo upotrijebiti prijedlog U, npr. Ona je najljepša djevojka U školi. / Idem U školu.

Što se tiče imenica fakultet, sveučilište i akademija, kod njih je upotreba prijedloga NA dopuštena. Naime, konkretno značenje visine koje ima prijedlog NA u svijesti govornika preneseno je na ove institucije, koje same po sebi predstavljaju višu razinu obrazovanja. Dakle, dopušteno je reći da idemo NA fakultet, akademiju, sveučilište...

Na ovoj se slici vidi klasičan primjer jezične hiperkorekcije, pa se metonimijska konstrukcija označava kao nepravilna. No metonimija je inače vrlo česta pojava u jeziku, a njezina se upotreba uglavnom niti ne smatra stilski obilježenom (v. primjere u Bagić 2012: s.v. metonimija). Objašnjenje da je prijedlog *na* dopušten kod imenica koje same po sebi predstavljaju višu razinu obrazovanja zapravo je pokazatelj nepoznavanja Saussureove ideje o

arbitrarnosti jezičnog znaka, dakle ideje prema kojoj jezični znak nastaje nemotivirano u odnosu na izvanjezičnu stvarnost.

Moć koju posjeduje preskriptivizam nad govornicima vidi se u mnogim komentarima na ovoj stranici, gdje govornici pokazuju da su spremni slijepo slijediti svaki jezični savjet koji je objavljen. Također je očit i pomalo podcjenjivački stav prema razgovornom stilu, žargonu i dijalektima. No administratore stranice treba pohvaliti što otvaraju mogućnost raspravi, pa se ponegdje mogu vidjeti i komentari neistomišljenika, što je na stranici *Časopis Jezik* bilo gotovo nemoguće.

Evo nekih komentara na sliku u kojoj stoji da voditelj RTL-ovog *Kola sreće* Boris Mirković izgovara pleonastičnu konstrukciju *čak štoviše*.

Slika 11

Tekst uz sliku 11:

O pleonazmima smo već pisali. To su izrazi u kojima je jedan dio suvišan jer je njegovo značenje već uključeno u značenje druge riječi (*oko desetak, *mala kućica, *popeti se gore).

Bilo bi dobro da se o pleonazmima informiraju i neki televizijski voditelji koji u svakoj emisiji više puta izgovore pleonazme *ČAK ŠTOVIŠE i *NO MEĐUTIM.

Dragi čitatelji, ne dajte se zavesti - nije sve što čujete na javnoj televiziji ispravno. Nažalost.

Nikola

Na žalost, na javnoj televiziji, pa tako i na RTL-u može se čuti svašta, pa i ovo:

- „Izvolite Vladimir dalje.“
- „Vladimir Vi ste na redu.“
- „Vladimir, znate koja je najbolje plaćena manekenka?“
- „Vladimir, Vi vrtite prvi.“

Više se ne sjećam u kojem razredu osnovne škole se uče padeži... a ako ne znaju deklinirati, sasvim sam siguran da naši dragi TV voditelji (i ne samo voditelji nego i njihovi šefovi) nemaju pojma što su to pleonazmi.

Luka

Pa postoji padež - vokativ. Iskreno, nikad o njemu nisam ni previše razmišljao, jer mi je normalno u uhu ostalo kako se govori - Ivane, Petre, Davore i sl. A danas je „normalno“ da se u hrvatskom jeziku koristi isti način kao recimo u engleskom ili njemačkom jeziku - nominativ (zapravo - bez padeža uopće). I onda, još kad prebistri „voditelji“ i „novinari“ pišu/govore o (najvažnijoj osobi u Hrvata) - Severini, uz korištenje nadimka "Seve", slažu se umotvorine poput "Donio je Seve poklon." (hrv: "Donio je Sevi poklon"), ili „Nazvao je Seve na telefon.“ (hrv: „Nazvao je Sevu na telefon.“). Za povratit. Meni to para uši, jer bi očekivao barem osnovno poznavanje gramatike kod osoba koje rade u (javnim) medijima, i kruh zarađuju obraćajući se javnosti.

Ivana

Jako dobri komentari i argumenti!! To je jos dobro, meni nije jasno kako neki ljudi a sve ih je vise pisu kuća a ne kuća, ču a ne ću...i td!!

U ovim se primjerima, premda se druge korisnike proziva za nepismenost, na nekoliko mjesta može vidjeti kršenje jezične norme i obilje tipfelera, pa čak i neupućenost u pojedine jezične pojavnosti. *Luka*, inače diplomirani inženjer strojarstva, tako ovdje preuzima ulogu stručnjaka nudeći *pučkolingvističko* objašnjenje vokativa u hrvatskome jeziku. Iz tog bi se objašnjenja dalo iščitati da ljudi ne koriste vokativ zbog utjecaja njemačkog/engleskog jezika na hrvatski, što je potpuno krivo jer vokativnog sufiksa *-e-* nema npr. u kajkavskom. Također je pogrešno konstrukciju *Donio je Seve poklon* nazivati nehrvatskom jer se ona u hrvatskom jeziku i ne pojavljuje tako rijetko, a ovisi o tome dekliniramo li *Seve* kao imenicu II. ili kao imenicu V. vrste (Majcenović 2015: 6). To je pravi primjer prozivanja govornika da ne znaju vlastiti jezik (Kapović 2011: 38), i to od osobe koja nudi kriva objašnjenja jezičnih pojavnosti, a usto krši i neka pravopisna pravila (npr. *bi očekivao* umjesto *bih očekivao*).

Posebno je zanimljivo što, unatoč kršenju norme u komentarima, nitko od korisnika (pa niti *MJS*) ne ispravlja komentatore, već se zajedno udružuju govoreći protiv kršenja norme. Slučaj je drugačiji kada, u istoj objavi, komentira osoba koja se protivi dominantnoj ideologiji:

Lovro

Neznam čemu ovo sitničarenje oko gluposti.

Nitko nikada neće moći u potpunosti ispravno pisati i razgovarati jer bi to zahtjevalo da posjeduje i znanje koje ne spada u njegovu struku. Tako će se primjerice ekonomist nakostriješiti na izraze i fraze poput „posuditi novac“, „dividenda“, „reklamirati brend“. Germanistu postići tlak kad čuje „Keln“ i „Minhen“ umjesto ispravnog izvornog izgovora. Nekome tehničke struke nikako nije jasno kako ljudi ne razlikuju kada se upotrebljava „sustav“, a kada „sistem“ i koja je njihova razlika. Pravnik će zakolutat

očima kad čuje ili vidi izraze poput „ugovorna obaveza“ ... Znam da je jedne godine i nešto bilo vezano za pisanje imena antibiotika gdje se dogovaralo da će se oni koji se izdaju na recept pisati velikim početnim slovom, a svi ostali malim. Po tome jezičar mora biti i liječnik da bi ispravno napisao naziv nekog antibiotika.

Tako da budite uvjereni da svi često griješimo u pisanju i upotrebi riječi i fraza, a da pritom uopće to nismo svjesni i možda to nikad ni ne spoznamo jer toliko količinu znanja o apsolutno svemu na ovom svijetu sigurno ne posjeduje samo jedan pojedinac ;)

Marko

Ne znam !!! Nije sitničarenje jer učestalo griješe i kada ih se na to upozori ogluš se i nastavlja i dalje po svome. E to je već bahatost i bezobrazluk !

Lovro

U vremenu dok sam ja išao u školu, moja prof je kazala da su dozvoljena oba oblika „ne znam“ i "neznam" i sad je najbolje da svakih 6 mjeseci uvodimo nova pravila i mijenjamo kako nam se sprdne.

MJS

Ako ste isli u školu kad je *neznam bilo ispravno, to bas i nije prije 6 mjesec ☺.

MJS

Voditeljima hrvatski jezik jest struka. Njihovo bi nam izražavanje svima trebalo biti uzor. Nažalost, slušajući današnje voditelje, pogreške "ulaze u uho" gledateljima koji smatraju da je nešto ispravno čim je na televiziji. Možda je razlog i taj što su voditelji glumci, lijepa lica, manekenke, "reality" zvijezde... PS. Ako se bavite prijevodom, i vama je jezik struka. Nedopustivo je pisati *neznam.

Lovro

@Mjf - neznam od kud ste izvukli zaključak da sam u školu išao prije 6 mjeseci. Zaključivanje vam ide dobro, vidim!

Lovro

... i išao sam u školu, a u „školu“ nisam išao. Uz sve to ste i jako precizni i „pedantni“ u pisanju...

MJS

Škola postaje škola kad se piše na mobitelu. Napisali ste da se pravila mijenjaju svakih 6 mjeseci, što nije točno. Neke se stvari mijenjaju, no otkad god je hrvatski jezik službeni u RH ne znam se piše odvojeno.

Dakle iz primjera se vidi da između pobornika te jezične ideologije postoji prešutna suglasnost da se međusobno ne ispravljaju, već samo etiketiraju svoje protivnike kao nepismene, kao što se i u ostalim internetskim grupama etiketiraju pojedinci koji pišu drugačije (Crystal 2006: 76). Administratori stranice (koji imaju formalno jezično obrazovanje) i onlajn *stručnjaci* tako formiraju zajednički tim kojim se u virtualnom svijetu obračunavaju s onima koji misle drugačije, prikrivajući i negirajući vlastite omaške. Ta grupa pojedinaca, zvana izvođački tim, tako surađuje u inscenaciji jedinstvene scenske uloge kreirajući utisak realnosti i uvjeravajući se u legitimnost tima (Goffman 2000: 89–90). Dakle

administratori stranice i njihovi fanovi ujedinjavaju se u tim i stvaraju iluziju o ekipi koja se razumije u jezik: prvo pred sobom, pa onda i pred onima s kojima se rasprava vodi.

Na ovoj se stranici, koja njeguje hrvatski standardni jezik također povremeno može naći i podcjenjivačkih stavova prema pojedinim dijalektima, osobito prema kajkavskom narječju.

Na sliku odozgo tako dolazi i ovaj komentar:

Marko

Ne da nije sve što čujemo ispravno , nego nije gotovo ništa ! Naglasci su im svima kao da se nikada nisu maknuli iz ZG, dokaz tome je upravo voditelj kviza Kolo sreće. Tamo se izgleda uči neki drugi hrvatski jezik ☹

Sličan se komentar pojavljuje i ispod sljedeće slike:

Slika 12

Marija

Upravo ovaj primjer je najprisutniji i najiritantniji jer nema tv emisije u kojoj gosti i voditelji barem tri puta ne kažu da se oni razgovaraju. Na žalost, iskrivljeni „zagrebački“ jezik, jako nepravilan, prepun pogrešnih naglasaka, postao je službeni, književni hrvatski jezik, budući ga se najčešće može čuti u javnom govoru. Riječi i formulacije poput „ona se sjela, opala je, budem bila, jeste došla...“ postale su uvriježene, iako zaista potpuno pogrešne. S druge strane, ostali dijalekti služe za ismijavanje i karikiranje. Dijalekti su bogatstvo jezika, koji ipak ima svoju formu i pravila kojih bi se trebalo držati.

Nestandardni idiom i u ovome se komentaru doživljava kao *pogrešan*, što implicira da je pravilan jedino standardni jezik (v. ELE2 s.v. *Folk linguistics*). Određeni je to vid jezičnog purizma koji iz upotrebe nastoji prognati sve neštokavske elemente. Navedena je i teza da

ostali dijalekti služe za ismijavanje i karikiranje, što uglavnom koriste borci za sinkronizaciju crtanih filmova na standardni jezik (v. 4.3.2).

4.2. Subverzivne stranice

U prvome poglavlju spomenuli smo dvoje hrvatskih lingvista koji se protive preskriptivizmu kao dominantnoj ideologiji u hrvatskom jezikoslovlju: Snježanu Kordić i Matu Kapovića. U svojim knjigama *Jezik i nacionalizam* i *Čiji je jezik* kritiziraju jezikoslovlje koje propisuje što je pravilno a što nije, kao i fobije od stranih utjecaja na hrvatski jezik.¹⁵ Osnovna razlika u njihovim poimanjima jezika jest ta što Kordić (2010) inzistira na nazivu *srpskohrvatski*, dok Kapović (2011) isti naziv smatra etnički neneutralnim i unitarističkim, zapravo se ne protiveći nazivu *hrvatski*.

S obzirom na to da su takva stajališta rijetka i na neki način subverzivna na znanstvenom polju, potpuno je očekivano da će ona biti neobična i rijetka izvan znanosti, u „običnih“ ljudi. To se, dakako, vidi i na društvenim mrežama, gdje postoje tek dvije, ne naročito popularne stranice toga tipa. Jedna je *Slurp (Savez lingvoljubaca uprkos rigidnu preskriptivizmu)*, koju vode Mate Kapović, Daliborka Sarić i Anđel Starčević i koja broji nešto manje od 500 fanova.¹⁶ To su autori knjige *Jeziku je svejedno* koja će izaći 2016. godine i koja ima svoju fan stranicu (manje od 100 fanova). Stranica koja bi se više uklapala u opise Snježane Kordić jest *BHSC – jezik, a ne jezici*. Ona je relativno nova i broji svega šezdesetak fanova.

---

¹⁵ Ne znači da jezikoslovaca/lingvista koji dijele slično mišljenje nema još, no ovo dvoje najzastupljenije je u medijima.

¹⁶ Podatak o tome tko vodi stranicu nije naveden na stranici, niti službeno provjeren. Saznao sam ga iz osobnih izvora.

Slurp

Stranica se službeno zove samo *Slurp*, a akronim se daje iščitati iz profilne slike:

Slika 13

U opisu stranice stoji ovo:

Bavimo se jezikom i lingvistikom općenito, zanimljivostima iz istih, a ponajvećma preskriptivizmom/purizmom, tj. kritikom dotičnijeh u jeziku.

Riječ *slurp* u engleskom jeziku znači mljackanje/srkanje, dakle ispuštanje uživalačkih zvukova pri jelu. Stoga je i naziv ove stranice simboličan: predstavlja uživanje u jeziku i opisivanju jezika, tj. opire se bilokakvoj represiji spram jezičnih pojavnosti (purizam i preskriptivizam). Simboliku možemo vidjeti i u riječi *uprkos* (ili *u prkos*) umjesto *usprkos* ili *unatoč*, što norma nalaže. Ako je čitamo kao *uprkos* možemo to shvatiti kao provokaciju u vidu namjerne uporabe razgovornijeg, slobodnijeg stila, a ako čitamo kao *u prkos*, može to biti neka vrsta parodiranja pojedinih pravopisnih preporuka o odvojenom pisanju, npr. *ne ću*, *uz dlaku*, *u vjetar*. Parodiranje takvog *čistunskog* hrvatskog može se vidjeti i u opisu grupe, koji je karikirano arhaičan.

Jedan od administratora ove stranice, Mate Kapović, oštro kritizira tradicionalni (preskriptivistički) pristup jeziku, vezujući ga uz konzervativnu ideologiju (v. 2.1, Kapović 2013: 394). Riječ je o konzervativizmu kao ideologiji koja se priklanja tradiciji, protivi se promjenama, kao što se preskriptivisti protive promjenama u jeziku. Autor nadalje navodi primjere jezikoslovaca koji su ujedno i aktivni konzervativci po pitanju drugih političkih stavova (*idem*: 398). Isto se tako antipreskriptivizam može poistovjetiti s progresivnim i liberalnim stajalištima, pa je tako i sam M. Kapović poznat kao aktivist u nekim svjetonazorskim pitanjima. To se može vidjeti i u ovoj prigodnoj profilnoj slici, nastaloj za

vrijeme referenduma o braku 2013, kada se odgovaralo na pitanje *Jeste li za to da se u Ustav Republike Hrvatske unese odredba po kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca?*

Slika 14

Za razliku od preskriptivističkih stranica koje smo analizirali u prethodnom poglavlju, vizualnost je ovdje mnogo manje izražena. Dok se u preskriptivističkim stranicama prvenstveno slikama pokušava uvjeriti korisnike kako treba ispravno govoriti, ovdje se otpor tome iskazuje uglavnom jezikom. Dakle i na razini označitelja stranica je svojevrstan antipod osnovnim jezikoslovnim strujanjima. Slike se koriste uglavnom kako bi se ironično osvrnulo na pretjerivanja u preskriptivizmu.

Slika 15

Tekst uz sliku 15

Iako dugo nismo vjerovali čitateljima i slušateljima koji su doživljavali živčane slomove uslijed uočene deklinacije pridjeva ROZA, ovaj svjetlopis pokazuje da je ta pogriješka već udomaćena. Nek nam pomogne Dobri Morfem!! UPOZORENJE: slika može izazvati halucinacije i nije za one sa slabijom živicom!

Ovo je zapravo parodiranje slika na preskriptivističkim stranicama, gdje se ismijavaju jezične sposobnosti pojedinaca (v. *Slika 7*), a što je vrlo popularno na društvenoj mreži. Tekst koji dolazi uz sliku je ismijavanje uvjerenja da je jezični preskriptivizam prijeko potreban narodu za normalno funkcioniranje u svakodnevnom životu. Isto vidimo i ovdje:

Zlorabim slovnicu ZBOG pranja mozga ili RADI pranja mozga? Iako se danas u prostačkim krugovima ova dva prijedloga miješaju, među njima velika postoji razlika. Zbog naznačuje uzrok, a radi namjeru. Dakle, prva opcija značiva Zlorabim slovnicu jer mi se mozgopere, a druga Zlorabim slovnicu kako bih mozgoprao. Budući da obje rečenice izriču sjajne bezvremenske misli i postupke, u ovom primjeru možemo koristiti oba prijedloga, ali moramo biti svjesni razlike koja je prekvintesencijalna. Ako na nekom dućanu vidimo natpis Zatvoreno radi bolesti, s pravom možemo otpočeti sa štrajkom gladiju ispred-nj jer vlasnik dućana očito zatvara-nj s namjerom da bude bolestan! Moguće su velike zabune, epileptički napadaji, sudari galaksija te smakovi najboljih od svih svjetova ako se ova dva elementa pbrkaju! Obratimo pažnjarnost na šlampavost u Jaziku zbog i radi sebe!

Isti smo primjer spomenuli i u 3.1, kao jezični savjet na stranicama *Grammatische Gestapo* (*Slika 5*). No nisu objave *Slurpa* nastale kao odgovor na objave tih stranica; riječ je o prilično učestalim savjetima koji kolaju po jezičnim savjetnicima i često se spominju čak i u takvom, popularnom kontekstu. U primjeru „zbog/radi“ isto se vidi karikirani jezični izraz: arhaizmi (*slovnica, Jazik, značiva*), neologizmi (*mozgoprati, pažnjarnost*) i forsirana uporaba krnje akuzativne zamjenice *nj*. Parodirane su i navodne posljedice „nereda“ u jeziku u slučaju nepridržavanja propisanih pravila (usp. 3.1.1, komentar *MJS* na *sliku 9*).

Krajem svibnja 2015. bilo je i izravnih pokušaja polemika sa stranicom *Časopis Jezik*, gdje je *Slurp* prozivao dotičnu stranicu u svojim statusima. Sve je počelo objavljivanjem linka na intervju Sande Ham za portal *Narod.hr*, gdje jezikoslovka između ostalog govori o stranici *Časopis Jezik*, pojedincima koji u komentarima navodno vrijeđaju hrvatski jezik i nju osobno kao i stranicama koje pružaju otpor.

„Kada smo počeli, pojavile su dvije stranice koje su bile napravljene baš zato da bi se izrugivale nama i našoj stranici. Jednu je stranicu vodila malena osječka skupina posve neprilagođenih i anarhistički nastrojenih mladih ljudi zadojenih socijalizmom, titoizmom i jugoslavenstvom, a drugu je stranicu postavio kolega iz Zagreba, poznat po svom izrugivanju hrvatskomu jeziku, osobito časopisu *Jezik* kao normativnom časopisu. Nomina sunt odiosa, pa ih ne ću izricati, ne samo jer ne valja prozivati osobe, nego jer su te stranice doista bile odiozne. Vrijeđale su, ismijavale, ponižavale. Dakako, prvo mene kao urednicu *Jezika* i

administratoricu na stranici, a onda i hrvatski jezik općenito. Te su se stranice ugasile, a eto, mi i dalje trajemo.“ (Ham 2015)

Slurp je 26. svibnja, objavivši taj intervju, napisao ovo:

Nismo se ugasili, Časopis Jezik ☺ I nije odiozno (čemu takva tuđica? :-o) ismijavanje preskriptivizma nego je sramota što se takve neznanstvene smijurije i dalje predaju na fakultetima (!). Preporučamo čitanje npr. de Saussurea ili Martineta ☺

Iz ovog izvotka iz intervjua još se jednom vidi obilježnost preskriptivizma i purizma u jeziku kao ideologije u službi nacionalnog, tj. kao svojevrsne brane od svega nehrvatskog (titoizam, jugoslavenstvo itd). Ta izjava funkcionirala je kao poticaj za polemiku *Slurpa* i *Jezika*, odnosno kao prozivanje *Slurpa* koji je na to morao uzvratiti. Stoga je ubrzo osvanuo povelik broj statusa u kojima su se parodično forsirali jezični savjeti, s tim da su ih uglavnom izmišljali i time dovodili u pitanje postojeće. Npr. ako je nepravilno kazati *na školi*, zašto nije nepravilno kazati *idemo na more*:

Dolazi sezona ljetovanja. Nažalost, mnogi će opet nepravilno govoriti, ne vodeći računa o jeziku, da „idu na more“. To se, naravno, ne može tako reći. Ako „idemo na brdo“ znači da idemo na brdo tj. da ćemo biti na brdu i ako „jabuka je na stolu“ znači da jabuka stoji na površini stola, onda i „idemo na more“ možemo reći samo ako smo brod (koji može biti na moru - iako je i brod samo djelomično na moru jer dijelom utone ispod vode) ili ako smo naš gospodin Isus Krist Nazarećanin.

Stoga, govorimo ispravno hrvatski i recimo – „idemo u priobalje na ljetovanje“ ☺

Pozdrav i pohvale Časopis Jeziku ☺

Osim parodiranja jezika, ovdje u spomenu Isusa Krista, i to nakićenom sintagmom *naš gospodin Isus Krist Nazarećanin*, postoji i naznaka kritiziranja religije kao jedne od osnovnih odrednica identiteta, tj. onoga što Kordić (2010: 164) naziva religioznim pristupom jeziku. Time se pokazuje da nije problem samo u jezičnim savjetima, već i u onome što stoji iza jezičnih savjeta, a to je konzervativna nacionalna ideologija.

BHSC – jezik, a ne jezici

Ova stranica relativno je nova (otvorena je u prosincu 2015. godine) i broji tek šezdesetak fanova. Administratori stranice, studenti jezičnih usmjerenja iz Zagreba, kažu da nisu zadovoljni s recepcijom u Hrvatskoj: „Lajkaju nas uglavnom Srbi koji smatraju da je sve to srpski jezik, dok Hrvata, Bošnjaka i Crnogoraca ima vrlo malo.“ (osobno priopćenje).

Za razliku od *Slurpa*, koji se fokusira na kritiziranje hrvatske jezične politike, ova stranica nastoji obuhvatiti regionalni prostor. Točnije, opisuje stanje u svim državama u kojima se govori novoštokavskim standardima. Opis grupe glasi ovako:

Ova stranica nastala je kao reakcija na nacionalističke ideologije u BiH, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji koje se manifestiraju u nadriznanstvenim opisima jezika. Ukratko, cilj nam je poručiti da još uvijek ima ljudi koji vide da je car gol – da bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski nisu jezici, nego jedan jezik! Iz dana u dan bivamo svjedoci najrazličitijih silovanja jezika u svim spomenutim državama: od smiješnih radova koji nasilno traže razlike među jezicima, hegemonističkim uzdizanjima vlastitog „jezika“ i negiranjima ostalih, nepravednim etiketiranjima govornika koji govore drugačije od onoga kako bi „trebalo“, pa sve do izravnih međunacionalnih sukoba zasnovanih na uvjerenju da su jezici zaista različiti. No svi koji imaju razum i uši, vrlo lako mogu čuti da su jezici isti, da je riječ o jednom policentričnom jeziku, odnosno različitim varijantama istoga jezika. Svatko neka taj jezik naziva kako želi: BHSC, srpskohrvatski, bosanskocrnogorski, novoštokavski, zapadnobalkanski, XY%F34iu9, pa na kraju krajeva, neka ga naziva bosanski, crnogorski, hrvatski ili srpski. Samo neka ne dopusti da ga zavedu bajke nacionalnih filologa i političara koje su uglavnom smišljene kako bi razdvajale i sijale mržnju. Mi na ovoj stanici ne razdvajamo, nego spajamo! BHSC – jezik, a ne jezici!

Administratori stranice, dakle preuzimaju osnovne stavove Snježane Kordić (2010), naglašavajući da su nacionalni konstrukti pojedinih jezika produkt nacionalističkih ideologija koje negiraju jedan policentrični jezik. Također kritiziraju i serbocentrizam koji ostalim narodima zamjera navodno preuzimanje i iskrivljivanje srpskoga jezika. Tvrde kako nije točno da je „srpska varijanta ‘jezik’, a hrvatska ‘varijanta’ tog jezika.“ (*idem*: 143).

Na stranici su, dakle, kritizirani i srpski (serbocentristički), ali i bosanski, crnogorski i hrvatski (separatistički) pristupi tzv. BHSC jeziku.¹⁷ Većina objava sastoji se od vizualnog parodiranja takvih pristupa, odnosno prenošenja već postojećih slika uz šaljivi komentar ili pokušaj argumentiranog pobijanja onoga što je navedeno.

Ova slika donosi bosanskohercegovački propagandni plakat protiv pušenja, gdje je na trima jezicima (bosanskom, hrvatskom i srpskom) napisana ista rečenica: *Pušenje ubija*. Umjesto natpisa na plakatu, gdje u originalu stoji natpis s kutije, stavljen je natpis *glupost ubija* (dvaput na latinici i na ćirilici).

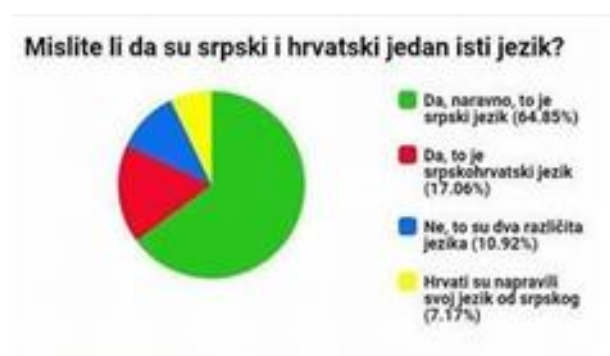
---

¹⁷ Ovaj naziv vjerojatno je izabran zbog političke korektnosti prema Bošnjacima i Crnogorcima, premda ime zapravo nije prihvaćeno u znanstvenim krugovima (v. *idem*: 132).

Slika 16

Serbocentristički pristup jeziku kritizira se prenošenjem ove ankete. Kritika ide prvenstveno pojedinim srpskim lingvistima koji tvrde kako bosanski i hrvatski jezik ne postoje. Naravno, to se prenosi i na mišljenje većine stanovništva, pa takvi rezultati anketa nisu neuobičajena pojava.

Slika 17

Tekst uz sliku 17

Na kojem je jeziku anketa? Vidi se samo po rezultatima.

Radikalne jezične ideologije u Hrvatskoj također su kritizirane i ismijavane. Kako one koje inzistiraju na razlikama između hrvatskog i srpskog jezika, tako i one koje idu korak dalje i zalažu se za pisanje korijenskim pravopisom. Dobra prodavanost *Srpsko-hrvatskog objasnidbenog rječnika* Marka Samardžije tako je ironično prokomentirana riječima:

Hrvati nemaju za kruh, ali zato imaju za četničku gibanicu! ;)

Time se aludira na ideološki obojene natuknice *četnik* i *četnička gibanica* o kojima se posebno raspravljalo u HRT-ovoj emisiji *Treća runda*, gdje su se suočili autor Marko Samardžija i Mate Kapović. Također, parafrazom poznate izjave Marije Antoanete *neka jedu kolače* zapravo se nastoji ukazati na svojevrsan društveni fenomen u kojem se narod *hrani* ideologijom dok u zemlji vlada siromaštvo.

Sljedeći mem prikazuje komentar s portala Hrvatskog kulturnog vijeća, uz kratko osvrtanje na situaciju u Srbiji i Hrvatskoj. Radikalne struje koje zagovaraju povratak korijenskom pravopisu postoje u objema državama, međutim one su takoreći marginalne. U Hrvatskoj i nema jezikoslovaca koji se za to zalažu.

Slika 18

Tekst uz sliku 18

Dobro došli u našu rubriku „Svinjarije raje“! Ovdje ćemo prenositi najmudrije komentare o jeziku na koje naiđemo ispod članaka. Komentar dolje preuzet je s portala Hrvatskog kulturnog vijeća. Uživajte!

O tome da jezika nema bez pravopisa ne treba trošiti riječi.

No zanimljivo je kako i u Hrvatskoj i u Srbiji postoje korijenaške sile koje žele povratak počecima „hrvatskog“ i „srbskog“ jezika. ;)

Vrlo opasna stvar: što ako nam jezici budu još sličniji nego što jesu? :O

Na ovoj stranici, kao i na *Slurpu*, subverzivnost se često izražava parodiranjem dominantne ili radikalne ideologije, često uz pokušaj lingvističke argumentacije. Primjetljivo je u objema stranicama da je vizualnost slabije zastupljena. Premda su na ovoj stranici tekstovi uglavnom vizualni, oni imaju drugačiju funkciju nego u preskriptivističkim stranicama. Dok se tamo pomoću slika i vizualnih simbola nastoji uvjeriti recipijenta kako se treba služiti jezikom, ovdje i u *Slurpu* slike prikazuju mišljenje većine društva ili (kao u slici sa svinjom) radikalnih

pojedinaца. One imaju parodijsku funkciju, što je u svakom slučaju jedan od pokazatelja subverzije. Na preskriptivističkim se stranicama ismijava „nepismenost“, a ovdje se ismijava pristup preskriptivističkom pristupu jeziku. Na *Slurpu* se takav pristup izričito proglašava neznanstvenim, što na stranici *BHSC* nije toliko istaknuto. Na preskriptivističkim stranicama koje smo u ovome radu obrađivali nije bilo takvih opaski na račun subverzivnih struja, premda ti jezikoslovci često zamjeraju svojim protivnicima upravo neznanstvenost.¹⁸ Također, spomenuta slabija zastupljenost vizualnih elemenata odnosi se na manjak simbola: za razliku od preskriptivističkih stranica, ovdje nema prepoznatljivog loga ili zadane forme koji se pojavljuju u svim memovima, pa stranice i na taj način iskazuju da su drugačije.

4.3. Dijalektalne stranice

U prethodnim smo potpoglavljima proučavali stranice koje se bave hrvatskim standardnim jezikom; načinima na koji standardni jezik funkcionira ili bi trebao funkcionirati i odnosima hrvatskog standarda prema ostalim novoštokavskim standardima. U ovome se poglavlju nećemo posvetiti nacionalnom, već regionalnom identitetu. Kao što se standardni jezik i odnos prema njemu shvaćaju kao dio nacionalnog identiteta, tako se narječja i dijalekti shvaćaju kao dio regionalnog identiteta: npr. dalmatinskog, zagorskog, međimurskog, istarskog itd. Jezik je vrlo važan za proizvodnju identiteta jer prožima sve njegove pripadnike i jer je najfleksibilniji (usp. Bucholtz – Hall 2004). Kao i pojedini jezici, i dijalekti su često jedno od glavnih sredstava za izricanje identiteta. Nestankom dijalekta može doći i do svojevrsnoga gubitka identiteta što može poprilično utjecati na čovjekovu psihu (Kapović 2006: 378).

I dijalektalne Facebook stranice uglavnom imaju lokalpatriotsku, odnosno *identitetsku* svrhu. Pojedinci se identificiraju sa svojim jezikom i on za njih predstavlja simbol njihove zajednice. On je jedan od osnovnih odrednica njihova identiteta, prema kojem razlikuju vlastitu grupu od drugih grupa (usp. Sujoldžić – Muhvić-Dimanovski 2004: 3). Iz toga proizlaze i onlajn rječnici mjesnih govora, nastali iz potrebe da se zapišu rijetki ili zanimljivi leksemi. Osim toga, regionalni identitet može biti i motiv da korisnici pokrenu akciju ako smatraju da je njihov govor ugrožen od strane standardnog jezika ili drugih mjesnih govora. Ako je ugrožen jezik, zapravo je ugrožen govornik tog jezika. O tome koliko je to važno govornicima kazuje i činjenica da su stranice tog tipa najbrojnije: pronašli smo ih sedamnaest.

One se ugrubo mogu podijeliti na dva podtipa: rječnike i aktivističke stranice.

---

¹⁸ Npr. Marko Samardžija u intervjuu za HKV 3. siječnja 2016: *Očekivao sam kvalificiranije napadače.*

4.3.1. Rječnici

Internet je pun rječnika dijalektizama i žargonizama: manjih ili većih, preciznijih ili manje preciznih. Na Facebooku se oni javljaju u vidu stranica i grupa. Na stranicama rječničke natuknice objavljuju uglavnom administratori, i to putem slika. Grupe funkcioniraju tako da razni članovi pišu riječi na zid grupe, često bez objašnjenja što pojedina riječ znači. Mnoge grupe zapravo su projekti prikupljanja riječi od kojih se kasnije stvaraju tiskani rječnici. Takvi su primjeri grupe *Starozagrebački izrazi* i *Zakaj volim Zagreb* od kojih je kasnije sastavljen *Purgerski rječnik*.

Najpoznatije rječničke stranice na Facebooku su *Ae* (oko 58 000 fanova), *Kae* (oko 11 000), *Kajkavski rječnik* (oko 3000), *Purgerski rječnik* (oko 8 500) i *ZadarPlus* (oko 7 000).

Prve tri spomenute stranice obuhvaćaju šire regionalno podneblje: *Ae* Dalmaciju, a *Kae* i *Kajkavski rječnik*. *Purgerski rječnik* i *ZadarPlus* donose leksik pojedinih gradova, Zagreba i Zadra. Na takvim se stranicama ističe jezik kao jedna od glavnih odrednica identiteta i opis tog jezika zapravo je odraz skrbi prema dijalektu i očuvanju identiteta. To pokazuje da jezična ideologija, osim u domeni standardnog jezika, igra važnu ulogu i u govornikovoju percepciji vlastitog dijalekta. Potreba za opisom dijalekta potreba je za naglašavanjem regionalnog identiteta.

Da je jezik itekako važan u antropološkom proučavanju pojedinog društva, pokazuje i činjenica da ih antropologija proučava upravo oslanjajući se na jezične dokaze kao što su npr. anegdote, usmene pripovijesti i humor (Bucholtz – Hall 2004: 169). U analizi stranica koje slijede vidjet ćemo da su i pojedine rječničke definicije usko vezane uz habitus pojedinog identiteta, kao što su anegdote i humor. To će potvrditi tezu o važnosti jezika u formiranju identiteta, ali i o svjesnosti govornika o tome.

Ae

Stranica *Ae* broji najviše fanova od svih koje obrađujemo u ovome radu. Možemo konstatirati da je najpopularnija jezična stranica u Hrvatskoj, što također govori mnogo o važnosti regionalnog identiteta.

Slika 19

U kratkom opisu stranice stoji:

Umjetnost zdravog đira, stranica koja predstavlja splitske lingvističke vratolomije i doskočice

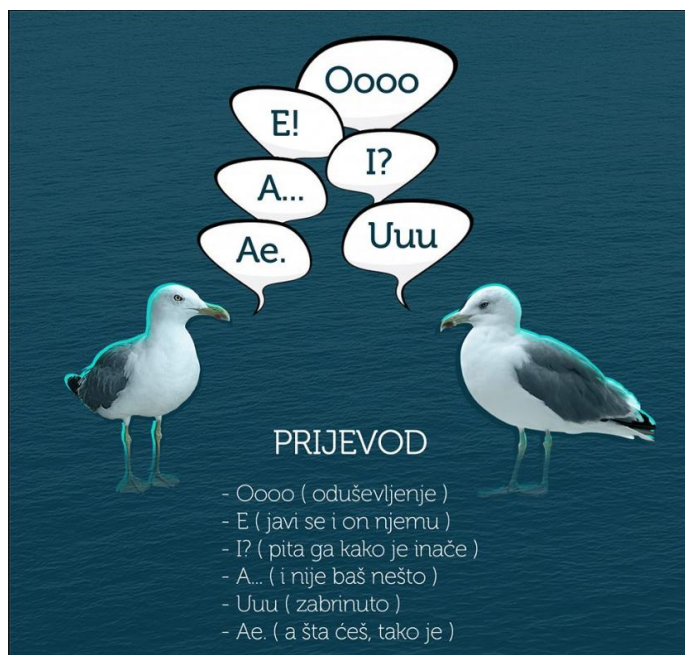
Na naslovnoj se stranici nalazi panorama Splita u plavoj boji (boja mora), iz čega se može iščitati lokalpatriotska nastrojenost autora. Zavičajni prostor i jezik tako su usko povezani: dijalekt je simbol regionalnog podneblja. Sam administrator stranice kaže da nema formalno lingvističko obrazovanje, što je, čini se, čest slučaj u rječničkim stranicama. Naslovnica i opis impliciraju da se radi o stranici namijenjenoj prvenstveno zabavi. Nisu korišteni nikakvi znanstveni termini, već riječi iz razgovornog stila. Osim toga, administrator očito sam sebe ne stavlja u superiornu poziciju, kao što to čine administratori iz preskriptivističkih i subverzivnih stranica. Stranica nije nikakav prostor pobune niti borbe, ona služi samo kao prenošenje definicija dalmatinskog leksika.

Slika 20

Slika 21

Slika 22

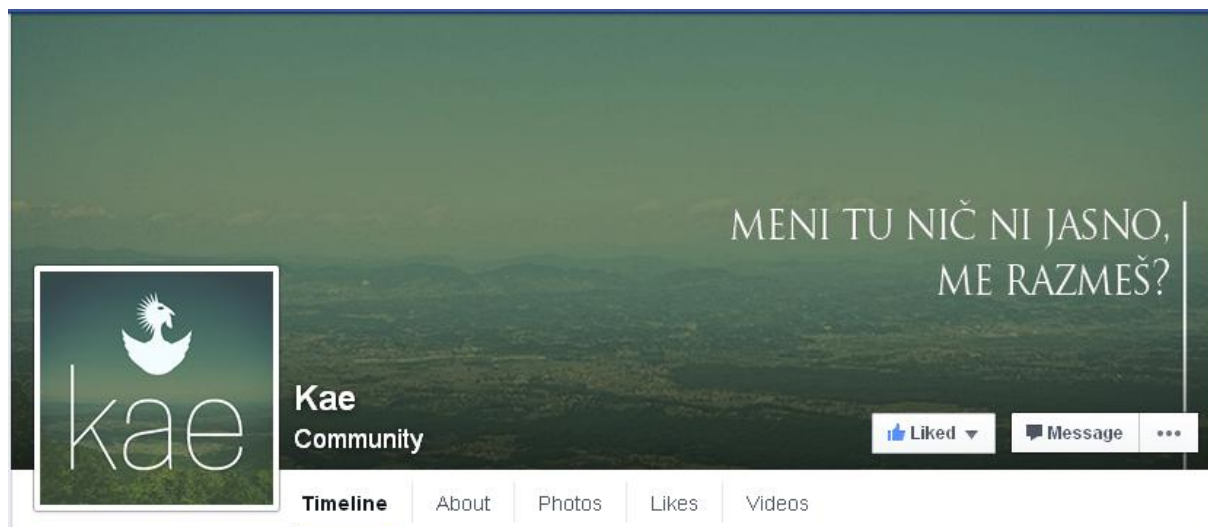
Premda je riječ o rječničkim natuknicama, ovdje ipak izostaje objektivnost kao jedna od temeljnih značajki leksikografskog zapisa. Riječ je o šaljivom opisu koji nije samo objašnjenje riječi, već i znak koji govori nešto o dalmatinskoj kulturi i mentalitetu. Dakako, to je opis koji je prvenstveno namijenjen pripadnicima te kulture, dok je moguće da će ostalima biti nerazumljiv ili nehumorističan. Regionalni identitet izražen je i dalmatinskim govorom kojim je izvan slike opisan detaljniji kontekst u kojem se pojedina riječ upotrebljava.

Pogledamo li komentare ispod slika, vidjet ćemo da korisnici ovu stranicu ne doživljavaju kao što to čine npr. korisnici preskriptivističkih stranica. Administrator nije neprikosnoven autoritet, njegova riječ nije svetinja i korisnici slobodno ulaze u polemike o značenju pojedinih riječi. To još jednom pokazuje da je najveća moć koncentrirana u jezičnom preskriptivizmu, dok ova stranica (koja je zapravo u naravi deskriptivna) ne podliježe nepobitnom štovanju autoriteta.

Kae

Stranice s kajkavskim narječjem vizualno su slične ovoj i imaju istu funkciju na društvenoj mreži. Najpoznatije su *Kae* i *Kajkavski rječnik*.

Ona popularnija, stranica *Kae* (premda nije aktivna od 2014), po strukturi i dizajnu slična je stranici *Ae*, pa nije isključeno da su utjecale jedna na drugu.

Slika 23

Kratki opis stranice:

Prijevod zagorskih jezika na razumljiv jezik.

I ovdje je u pozadini naslovne slike panorama područja na kojem se govori određenim jezikom, Hrvatsko zagorje. Zelena boja ovdje simbolizira kajkavski kraj, budući da se u narodu uz Hrvatsko zagorje uglavnom veže zelena boja. Na profilnoj slici iznad naziva grupe nalazi se silueta zagorskog purana, također jednog od simbola Zagorja.

Jezični dio slike je na kajkavskom i poziva na definiranje kajkavskog leksika, što je pojašnjeno u kratkom opisu grupe. Prema opisu se očito vidi da je riječ o amaterskom sakupljaču koji zagorske govore naziva *zagorskim jezicima*, a hrvatski standardni jezik *razumljivim jezikom*. Iz toga se daje iščitati loš položaj kajkavskoga unutar hrvatske kulture koji se često smatra rubnim narječjem i pokatkad biva podcijenjen u odnosu na standard. Tu podčinjenu poziciju u odnosu na standard svjesno ili nesvjesno preuzima i administrator ove stranice. Sudeći po tome očito se obraća korisnicima koji ne govore kajkavski, kako bi popularizirao vlastiti jezik i približio im govor koji se često smatra pomalo egzotičnim i podliježe mnoštvu predrasuda.

Slika 24

Slika 25

Ovdje također vidimo da nije riječ o klasičnom rječniku. Definicija na prvoj slici nije objektivna, već se temelji na humoru koji je svojstven sredini i autoironičnom stereotipu o Zagorcima kao osobama koje vole popiti. Struktura natuknice je, dakle, slična kao i na stranici Ae: definicija je napisana standardnim jezikom, a primjer je na kajkavskom.

Sama stranica također nema autoritativan odnos prema fanovima: administrator se ne postavlja kao sveznajući. On ne dominira diskursom, korisnici mu ne šalju pitanja o jeziku,

već zajedno sudjeluju u formiranju i poboljšanju rječnika. Osim toga, stranica se ne doživljava ozbiljno, već kao puka zabava i znatiželja, što je potpuno različito od preskriptivističkih stranica koje se postavljaju kao autoriteti sa svrhom podučavanja nečemu praktičnom: uporabi jezika u svakidašnjem životu.

Zadarplus

Rječnici urbanih sredina također su šireg obima. Ne bave se isključivo tumačenjem leksika, već predstavljaju identitet urbane kulture.

Stranica *Zadarplus* prenosi najzanimljivije objave s web-stranice www.zadarplus.com, gdje se osim rječnika nalaze grafiti, slike i lokalne *spike*. Možemo kazati da je to stranica koja vrlo dobro opisuje urbanu kulturu grada, a njezin je puni naziv *Zadarplus – urbani leksikon zadarske subkulture*.

Slika 23

Riječ je također o amaterskim zapisima: administratori stranice studenti su informatike. Rječnički opisi ne imitiraju znanstveni stil, već su prvenstveno odraz urbane supkulture. U njima se nalaze osobe i pojave koje su dio zadarske kulture i poznate su većini građana.

Slika 26

Slika 27

Budući da se *Vlaji*, tj. došljaci iz Dalmatinske zagore u zadarskoj urbanoj kulturi smatraju neotesanom i primitivnom skupinom ljudi, na tom je stereotipu kreiran i pridjev *vlaški*. Tako je i ova rječnička natuknica stvorena kao pošalica na *Vlaje* i na stereotip o njima. Ona je odraz zadarske urbane kulture, a ne služi kako bi objasnila o čemu je točno riječ. Budući da nema objašnjenja odakle dolazi pridjev, očito je da je rječnik u prvome redu sastavljen kao interna pošalica pripadnika zadarske urbane kulture. S druge strane, imenica *gof* je nešto manje u opticaju, pa je stoga za nju potrebno detaljnije rječničko objašnjenje.

4.3.2. Aktivističke dijalektalne stranice

U 2.2. govorili smo o problemu dijalekata koji bivaju potisnuti nauštrb hrvatskog standarda. Nije problem samo u tome što je čakavcima i kajkavcima teže naučiti standardni jezik nego štokavcima, već i u tome što nerijetko zbog svojih govora nailaze na jezičnu diskriminaciju. Zato nije neočekivano da govornici tih idioma posežu za aktivizmom i subverzivnim strategijama nastojeći osvijestiti ljude o tom pitanju, odnosno povratiti dignitet svog narječja. Na taj način djeluju stranice *Kajkavski blok* i *Kajkavska renesansa* (stranica istoimene udruge) koji pišući na kajkavskom idiomu pozivaju na protivljenje dominaciji standardnog jezika. Za razliku od kajkavskih stranica, čakavske su nešto manje aktivne. Udruga *Čakavski sabor* djeluje preko svoje stranice i nekoliko manjih lokalnih čakavskih rukavaca, no u odnosu na kajkavske ona nije naročito aktivna u podizanju lokalne svijesti i opasnosti od izumiranja čakavskog narječja: za početak, uopće ne piše na čakavskom, već samo na standardnom jeziku.

Osim tih stranica vrlo je popularna i grupa *SVI U BOJKOT „CONTINENTALA“ ZBOG NASILNE KAJKAVIZACIJE CRTANIH FILMOVA!* koju uređuje poznati splitski enigmatičar i putopisac Robert Pauletić. Riječ je o temi koja s vremena na vrijeme okupira medijski prostor i oko koje suglasje još uvijek ne postoji (v. Žanić 2009). Ono što je zanimljivo jest da po pitanju dijalekata subverzija dolazi s dviju oprečnih strana: kajkavske koja se žali na zatiranje kajkavštine i dalmatinske koja se žali da se u medijskom diskursu pojavljuje previše kajkavizama.

Kajkavski je aktivizam na Facebooku uobličen u tri stranice: *Kajkaviana Magica* (oko 2600 fanova), *Kajkavska renesansa* (oko 360) i *Kajkavski blok* (oko 450 fanova). *Kajkavska renesansa* zapravo je rukavac stranice *Kajkaviana Magica*: jedna se bavi samo jezikom, a druga kajkavskim identitetom i kulturom. Ili riječima predsjednika Udruge „Kajkavska renesansa“ Marija Jembriha: „Imame 2 stranice na Face-u, glavnu Kajkaviana Magica i stranicu zadruga Kajkavska Renesansa čiji je okvir vožeši. Prvi stranici je cilj širiti svijest o spodobnosti kajkavskih dijalektov i o pisanju na Kajkavskom v modernom kontekstu, kaj se Kajkavci ne vuče pa niesu - vučni pisati, a to je isto važna dimenzija jezika. Tak da je to avantgardna stranica jer spaja kulturno nematerijalno nasljeđe s modernem medijom i formami“ (osobno priopćenje). Stranica *Kajkavski blok* također nije isključivo jezična stranica jer se uglavnom bavi političkim pitanjima među kojima je pitanje jezika jedno od dominantnih.

Slika 28

Opis stranice:

Zadruga za kulturnu vsakojačkost i održivi progres društva.

Razvijamo tradicionalnu Kajkavsku kulturu i tradiciju na moderni način.

Naš glavni cilj je jakšanje Kulturne Vsakojačkosti i razvoj Kajkavske kulture v Horvatski čez moderna održiva sredstva.

Mi cenimo lingvističku vsakojačkost i spojanje tradicionalnoga znanja društva s novem, modernem navadam, v jedni rečenici - kreiramo boljše Vezda i Budućnost na solidnem temeljom.

Stranica se poziva na očuvanje tradicije, spajajući modernu kajkavsku kulturu s tradicionalnom. Kao što je istaknuto u 2.2, kajkavski aktivisti okupljaju se zbog nostalgije za prošlim vremenima, kada je kajkavski imao bolji društveni status i nije bio ugrožen od strane štokavskog. Nostalgичni diskurs utemeljen je na prošlosti, uz mnogo implicitnih i eksplicitnih pozitivnih vrednovanja prošlosti kojima tradicija daje legitimitet (Hill 1998: 68). Za razliku od rječničkih stranica, pisana je kajkavskim, a opis stranice preveden je i na engleski. Na stranici se nalazi i poveznica na web-stranicu www.zvirek.net, portal o kajkavskom jeziku koji donosi pregled osnovnog gramatičkog ustrojstva kajkavskoga, kao i pravopisna pravila. Posebno je tu zanimljiv upravo pravopis koji, kao i u standardnom hrvatskom jeziku, ima važnu simboličku funkciju:

Koriensko pisanje je već verno reči. Vekšina Evropskih i Slavenskih jezikov se piše korienski. Nekoriensko pisanje v Horvatsku je dohajalo z Balkana z balkanskim, nvoštokavskem jezikom, šteri nema veze s Kajkavskim jezikom i njegovom osebujnom dugoletnom tradicijom.

Pokušavaju dati i lingvističke argumente zašto treba koristiti korijenski pravopis:

To znači da pisanje "po Vuku" u praksi ne funkcionira, a kak smo vre povedali, Vuk Karadžić nema nikve veze s Kajkavskim jezikom. Nekoriensko pisanje odmekljuje pažnju pisatelja od riječi same na nekonzistentna pravila, ter tak degradira jezika. Niti jedan pisani jezik nigdar nemre biti 100% reprodukcija govornega.

Kao što postoje hrvatski jezikoslovci koji se vode nacionalističkim ideologijama i nastoje vratiti hrvatski jezik revitalizacijom starih riječi i korištenjem korijenskog pravopisa, tako je i u kajkavskih aktivista pogled na jezik usmjeren na tradiciju. Nastoji se demonizirati štokavske utjecaje na kajkavski tako što se ih se veže uz Srbiju, Balkan i Vuka Karadžića.

Na Facebooku *Kajkaviana Magice* vide se i elementi kajkavskog jezičnog purizma:

Dobili smo ovu peldu kajkavskoga teksta z Zagreba. Gdo ga zna dodelati, kajkavizirati kak spada!?

Znači, kajkavsku sintaksu i tvorbu riječi, štokavizme **vun hititi će postoji originalna kajkavska rieč**, i kajkavsku gramatiku (akuzativ s -a na koncu;)

Spod je krajši tekst za dodelati.

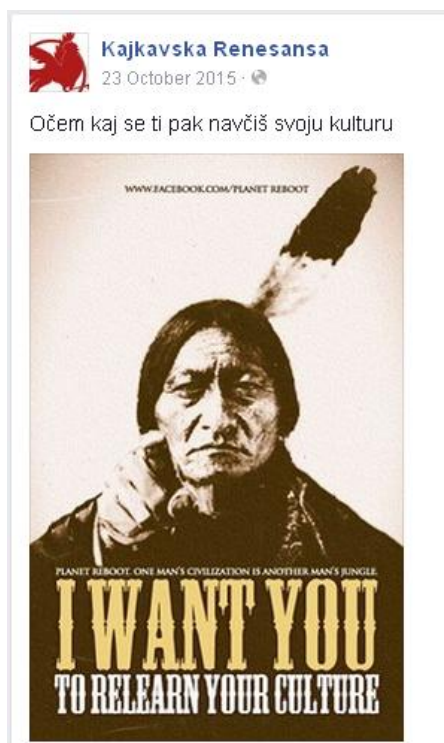
Pelda za obrnuti, al tak kaj i dalje ostane razumljivi purgerom:

U birtiji pored placa, lokalni luftinšpektori pili su gemišť. ==> Poleg placa v birtiji, su lokalni luftinšpektori pili gemišťa.

Silić (1998) kajkavizme u standardnom jeziku ne smatra dijalektizmima, već stranim elementima vodeći se tezom da kajkavki, čakavski i štokavski treba promatrati kao različite sustave. Isto tako i administratori ove stranice štokavizme smatraju izvanjskim, stranim elementima. Naravno, promatraju ih u negativnom kontekstu, kao što hrvatski jezični puristi promatraju tuđice u hrvatskom. Zatamnjena rečenica zapravo je ekvivalent onome što uporno govore hrvatski jezični puristi: treba zamijeniti sve tuđice ako postoji dobra hrvatska riječ.

Osim purizma, zanimljivo je što se u danom primjeru pojavljuju i elementi jezičnog preskriptivizma, npr. dodavanje sufiksa -a- imenici muškog roda s oznakom neživog. Premda se aktivisti Kajkavske renesanse ne zalažu za standardizaciju kajkavskoga jer je smatraju nepotrebnom, ovdje ipak postoji tendencija da se regulira kajkavski uzus. Tako možemo vidjeti indirektan pokušaj stvaranja zajedničkog kajkavskog jezika, što je dosta neobično s obzirom na to da kajkavci zapravo ne osjećaju zajedničku regionalnu pripadnost: čak ni npr. Međimurci i Zagorci, a kamoli Međimurci i Gorani. Kada se netko regionalno opredjeljuje, opredijelit će se uglavnom kao Zagorac ili Međimurac, teško kao Kajkavac.

Premda su na dijalektalnim aktivističkim stranicama (kao i na subverzivnim) vizualni elementi smanjeni u odnosu na preskriptivističke i na dijalektalne rječnike, i ovdje možemo vidjeti parafrazu fotografije poznatog *Unclea Sama*.

Slika 29

Parafraza se javlja u liku indijanskog poglavice koji poziva sunarodnjake da osvijeste vlastitu kulturu. Preuzimanje upravo ovog lika može se protumačiti kao poistovjećivanje sudbine kajkavca i Indijanca, čiji je zajednički nazivnik ugroženost kulture. Osim toga, kajkavskim prijevodom *Očem kaj se ti pak navčiš svoju kulturu* stranica stvara iluziju komunikacije s točno određenim korisnikom (usp. Kress – van Leeuwen 1996: 123), pozivajući svakog kajkavca da se aktivira u revitalizaciji svoga jezika i kulture. Imaginarni gledatelj plakata tako osjeća vlastitu odgovornost da mora doprinijeti kolektivu radi očuvanja kolektivnog identiteta, kao što prosječni Amerikanac koji vidi *Unclea Sama* osjeća da se mora unovačiti za dobrobit domovine.

Tablicom je vizualizirana i oprimjerena teza da je kajkavski zaseban jezik u odnosu na novoštokavske navođenjem leksika koji je u kajkavskome posve drukčiji.

Kajkavski jezik na peldi imenic

Kajkavski	hrvatski	bosanski	srbski
škrlak (<i>škrilak</i>)	šešir	šešir	šešir
pelnica	podrum	podrum	podrum
najže (<i>najža</i>)	tavan	tavan	tavan
kufica (<i>kupica</i>)	čaša	čaša	čaša

Kaj: Pemo iskat kufice i zatike v pelnicu, tam sme jih včera pozabili.

Hrv/bos/srb: lči ćemo tražiti čaše i čepove u podrum, tamo smo ih jučer zaboravili.

Hrvatski, bosanski i srbski su 3 drugačka jezika. Kajkavski je kakti dijalekt hrvatskoga, povedaju HAZU&IHJJ čist neznanstveno. Realnost je da je Kajkavski hrvatski jezik poleg druga 2 hrvatska jezika: stand. štokavskoga i čakavskoga.

Slika 30

Tekst uz sliku 30:

Če HAZU & Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje ne misle da je Kajkavski hrvatski jezik, unda valjda misle da je stranjski?

Vizualna argumentacija inače nije toliko česta na ovoj stranici. Težište je na tekstualnom argumentu, što se može protumačiti činjenicom da je pisanje na kajkavskom jeziku samo po sebi simbol, pa dodatna simbolizacija slikom zapravo nije ni potrebna. Komentarima na aktualne događaje o pitanju jezika nastoji se polemizirati s vodećim hrvatskim jezikoslovnim institucijama. U primjeru iz tablice vidimo da se hrvatskim lingvistima zamjera na neznanstvenosti, dakle koristi se argument *ad personam* (v. Škarić 2011: 87) ne bi li se obezvrijedilo protivnika i utvrdilo da je naša tvrdnja jedina ispravna.

Slično komentiraju i tvrdnje lingvističkih autoriteta:

- (1) **Najveći živi lingvist Josip Silić:** Predložil sem uvođenje čakavskoga v škole¹⁹ - dober interview z Josipom Silićom, jenim od retkih dosljednih lingvistov v Horvatski.
- (2) Najvažniji savjet 1. človeka Google-a, Erica Schmidta: Make sure your kids are learning languages - Osigurajte svoji deci kaj budu se vučila jezike!
Kajkavci su do nie tak zdavnja govorili 2 jezika - materinjski Kajkavski i službeni štokavski.
Denes roditelji vse menje poslušaju 1. človeka Googlea, vse **po savjetu korumpiraneh hrvatskih jezikoslovcev** teri de facto zabranjuju vučenje Kajkavskoga jezika, te s tem aktivno delaju na njegovem nestajanju.

S jedne strane, prihvaća se epitet *najveći živi lingvist* za Josipa Silića i naziva ga se jednim od rijetkih dosljednih lingvista, a s druge se ostale hrvatske lingviste naziva korumpiranima,

¹⁹ Ovo nisu riječi Kajkavske renesanse, već novinara Novog lista, prevedene na kajkavski.

premda za to ne postoji realno utemeljenje. Za navodnu korumpiranost ne optužuje se argumentirano, već na činjenici da se ne slažu s njihovim osnovnim tezama.

Kajkavski blok

Stranica *Kajkavski blok* prvenstveno je politička, a ne jezična stranica. Ona se ne zalaže samo za revitalizaciju kajkavskoga, već i za tzv. Kajkavsku regiju. Redovito komentiraju aktualne političke događaje iz „kajkavske“ perspektive, primjerice osuđujući činjenicu da u vladi Tihomira Oreškovića nema nijednog Kajkavca.²⁰ Diskurs stranice utemeljen je na nostalgiji za kajkavskom prošlošću, odnosno kajkavskom slobodom iz predstandardnog doba. No dok *Kajkavska renesansa* skrbi za očuvanje kajkavskoga jezika, *Kajkavski blok* ide korak dalje, pa se spominje i termin *Kajkavska regija* kao zajednički prostor svih *Kajkavaca*.

Slika 31

Kraći i duži opisi stranice glase ovako:

- (1) Za Kajkavsku Partiju Hrvatske.
Za Kajkavsku Regiju!
Protu štokavizacije - Za Kajkavizaciju!
- (2) Prav si nekaj mislimo, Istra ima IDS, Slavonija ima HDSSB ili tak nekaj(ni nas preveć briga), Bosna, Dalmacija i Zagora imaju HDZ; => a kaj ima Kajkavska regija?
Gdo bu se za nju zavzel? Gde ste Kajkavci?
Kajkavci su skoro pozabili da je Kajkavska regija pred 150 let bila JEDINA Horvatska s književnim Kajkavskim jezikom!

²⁰ I Kajkavski blok i Kajkavska renesansa pišu *Kajkavac* velikim početnim slovom. Time se želi istaknuti da nije riječ samo o jezičnoj, već i o identitetskoj odrednici.

A kaj je danes? Pred 70 let je tradicionalna partija bila HSS - Kajkavci Radič, Miškina, Granda; al tie stari HSS je bil neusporedljivo napredneši od današnjeg kakti „HSS“-a s šterim nema nikve veze, i zalagal se za vsesкупni progres Kajkavskog sela i cele Kajkavske Hrvatske.

Kajkavcom je treba jedna prava partija, LIBERALNA, MODERNA, sviesna već od jezeroletne tradicije Srednje Evrope, sviesna EVROPSKOGA kulturnega kruga v šterom su Kajkavci nastali i odnavek su je, partija štera bu sviesna Kajkavske osebnosti i za nju se zavzela!

Ak ste za Kajkavski blok, lajkajte stranicu.

Kajkavski je aktivizam, vidimo ovdje, utemeljen na nostalgiji iz prošlosti (usp. 2.2), kada općehrvatskog standardnog jezika nije bilo pa je on bio jezik književnosti, pravnih i vjerskih institucija. Simbol stranice je pijetao, vezan uz legendu o đurđevačkom *picoku*, a na pozadinskoj se fotografiji nalazi slika oroslavskog dvorca. S jedne strane, dakle, pijetao simbolizira junačku prošlost naroda, a s druge strane dvorac prikazuje kulturno nasljeđe koje kajkavci imaju. Zanimljivo je međutim to isticanje kajkavskog kulturnog identiteta, pa čak i spominjanje Kajkavske regije, s obzirom na to da ti pojmovi povijesno nisu poznati. Kajkavski blok pokušava započeti pokret formiranja kajkavskog identiteta utemeljenog na kajkavskom jeziku.

U svome programu od deset točaka iznose ideju o Kajkavskoj regiji i njezinom glavnom gradu Varaždinu, ponavljajući tvrdnje o kajkavskom povijesnom srednjoeuropskom identitetu. Promotrimo točke koje se odnose na jezik:

- 5) Kajkavci su do pred 100 let imeli svoj službeni književni jezik, ki je nasilno ukinut potlem pripajanja vlaških kraji kajkavski Civilni Hrvatski.
Od onda je Kajkavski jezik sustavno negiran i brisan z škol i knjig za vučenje, a v upotrebu je uveden je bezsmisleni termin «narječje».
- 6) Termin «kajkavsko narječje» potiče z cajti autoritarnih sustavov Jugoslavije, a denes je zevsema politički nekorektan i diskriminirajući prema Kajkavskom jeziku.
- 7) Službeni jezik v kajkavski Hrvatski treba biti Kajkavski, kak jedini autentični jezik severne, Kajkavske Hrvatske već 1000 let.
- 8) Ne podržavamo HAZU(JAZU) kak glavni instrument štokavizacije ki ne zastupa interese Kajkavcov, neg dela protukajkavski na brisanju Kajkavskog jezika z lica zemle, i to već od 100 let. 80ih let 19. stoletja je JAZU pozval velikosrba Đuru Daničića z Novoga Sada v Zagreb naj napiše hrvatsko-srbski riečnik – tak su Đuro i jazavec JAZU skup objavili 1882 prvi hrvatsko-srbski riečnik ki je temelj današnjega standardnoga jezika v Hrvatski. Z toga temeljnoga riečnika je Daničić hitil vun kajkavske rieči i del nuter stranske srbske. Potlem je tie jezik išče dodelani od hrvatskih Vukovci prema Vuku Karadžiću.

Kajkavski se sustavno hital vun, a jedan od glavnih provoditelja tega kulturocida je bila JAZU odnosno denešnja HAZU štera nastavlja protu-kajkavsku štokavizaciju.

Kaj se Kajkavskoga jezika dotikavlje, denešnji standarni jezik v Hrvatski je čistam na krivim temelji, jer je Kajkavski ni vzeti v obzir. Protu smo takvoga kolonijalističkoga pristupanja, štero je bilo moguće za vreme autoritarnih sustavov, ali je nastavljanje tega denes protu osnovne ljudske pravice (i predi je bilo ali je denes formalizirano).

Zato od denešnje HAZU kak direktonga nasljednika JAZU očekujemo izpiku za sramotno protukajkavsko delo, i i očekujemo nematerijalno odštećenje.

Ovdje vidimo vrlo radikalne ideje i ciljeve kojima se nastoji povratiti stari sjaj kajkavskoga jezika, i to nauštrb trenutnog štokavskog koji administratori stranice smatraju jezikom-ugnjetavačem. U pitanje se dovodi i suvremena lingvistička terminologija, prvenstveno termin „narječje“ kojim su administratori nezadovoljni jer se tako kajkavski stavlja u podređenu poziciju štokavskom: kao da je štokavski jezik, a kajkavski njegov dijalekt. Dok se Kajkavska renesansa bori za priznavanje statusa kajkavskoga jezika i njegova uvođenja u škole, na Facebooku koristeći lingvističke argumente, ova stranica nema konkretnih planova djelovanja. Sve se uglavnom svodi na prenošenje internetskih članaka i komentiranje istih, s time da članci uglavnom govore o političkim pitanjima. U tim se komentarima redovito osvrće na položaj Kajkavaca u Hrvatskoj, čime se pokušava iskonstruirati taj kolektivni identitet. To se vidi i u pismu, točnije u pisanju riječi *kajkavci* velikim slovom, čime se želi označiti da oni nisu samo jezična skupina, već i kulturna, nešto poput naroda.

Na ovoj se stranici također često naglašava da je kajkavski jezik europski, za razliku od štokavskog koji je balkanski, dakle primitivni i zaostali. Zato vijest da su u Njemačkoj upute za prikladno ponašanje imigranata napisane i na hrvatskom komentiraju ovako:

Tak je to dok koristimo balkanski jezik, furamo teret Balkana. Mesto da koristimo jen evropski jezik - kajkavski!

Unda bi se Hrvatska i europeizirala, dok se denes balkanizira.

Takve su tvrdnje zanimljive zbog izvrtanja uobičajenih predodžbi, kada se standard smatra oznakom prestiža u odnosu na dijalekt. Nostalgичni diskurs tako od ugroženog dijalekta pokušava stvoriti jezik koji je superioran i elitan u odnosu na trenutni standard.

SVI U BOJKOT „CONTINENTALA“ ZBOG NASILNE KAJKAVIZACIJE CRTANIH FILMOVA!

U analizi kajkavskih stranica vidjeli smo da kajkavci ističu ugroženost svoga jezika u odnosu na standardni strahujući pred njihovim izumiranjem. Ovdje ćemo se pozabaviti također strahom od izumiranja jezika, no – paradoksalno – ne pred standardnim jezikom, već upravo pred kajkavskim.

Grupa *SVI U BOJKOT „CONTINENTALA“ ZBOG NASILNE KAJKAVIZACIJE CRTANIH FILMOVA!* pokrenuta je 2011. godine i samo je jedan od produkata hajke koja se u Dalmaciji pokrenula protiv načina sinkronizacije crtanih filmova. Sjajan pregled situacije daje Žanić (2009), gdje analizira i mišljenja laika, uglavnom roditelja djece koja gledaju crtiće i iznose svoje komentare po blogovima i forumima. Međutim ova grupa nadrađa pitanje sinkronizacije crtanih filmova i zapravo se bavi odnosom „dalmatinskog“ govora prema kajkavskom, odnosno navodnim potiskivanjem dalmatinskog zbog kajkavizacije u medijima. Tako dolazimo do sukoba *centra* i *periferije*, (Žanić 2009: 67), što članovi grupe često povezuju s općom centralizacijom Hrvatske u kojoj je navodna jezična centralizacija tek usputni nusprodukt.

Budući da je riječ o grupi, vizualna dimenzija manje je izražena nego na bilo kojoj stranici: vizualni argumenti niti simboli ne koriste se nigdje. Postoji samo naslovna slika grupe koja prikazuje gradsku jezgru Splita:

Slika 32

Opis stranice glasi ovako:

BOJKOT! NE „CINEPLEXXU“! NE „CONTINENTAL FILMU“! NEĆEMO ROČKASE, RUPČEKE, KOMPIĆE I CVETEKE NA SILU!

ZAUSTAVIMO TEROR BEZOBRAZNIH SINKRONIZACIJA NA ZAGREBAČKI SLENG!
SPASIMO DALMATINSKU, SLAVONSKU, ISTARSKU, PRIMORSKU, LIČKU DJECU, TE DJECU

DRUGIH NEZAGREBAČKIH REGIJA OD SVAKODNEVNE NASILNE KAJKAVIZACIJE I ZAGREBAČKOG SLENGA!

IDEMO U BOJKOT svih filmova u distribuciji „Continental filma“, svih njihovih DVD-a itd! NE IDITE U KINA „CINEPLEXX“, NE KUPUJTE DVD-e SA ZNAKOM CONTINENTAL FILMA!

U opisu grupe vidljiv je vrlo radikalni pristup temi koja sama po sebi nije jednostavna jer je s jezikom sinkroniziranih filmova zapravo malotko zadovoljan (usp. Žanić 2009). I premda se administrator pokušava staviti u poziciju nadnacionalnog reacionara, pozivajući ljude iz gotovo svih čakavskih i štokavskih regija, u grupi su ipak najaktivniji (ili jedino aktivni) Dalmatinci (štokavci ili čakavci), što se vidi i po naslovnoj slici koja predstavlja Split.

Međutim članovi grupe se uglavnom, svjesno ili nesvjesno, stavljaju u izričito antikajkavsku poziciju, pogrešno poistovjećujući zagrebački govor/sleng s cjelokupnim kajkavskim narječjem. Zanimljivo je činjenicu da je zagrebački govor itekako drugačiji, uglavnom zbog utjecaja jezične standardizacije i velikog broja različitih dijalekata zagrebačkog pridošlog stanovništva (Hoyt 2012: 74–75). Stoga je bilo i burnih reakcija na proglašavanje kajkavskoga jezikom početkom 2015. godine:

Robert Pauletić Šta vi mislite o ovome? Kajkavski da je književni jezik, a ne dijalekt? I ima kraticu KJV? (znači, KJV nije samo kratica grupe "Kurve, janjetina, Vuco"! Otvara li se ovim još jedna, posve legitimna mogućnost da se i na nacionalnim televizijama malo-pomalo sasvim progovori kajkavskim i zagrebačkim slangom (šta već zamjećuješ ka postupni proces), a da se zajednički standard lagano napusti? I još jedno pitanje: zašto onda dalmatinski ne bi bija književni jezik, šta je dalmatinski čakavski lošiji od kajkavskog?

Ovdje je riječ o proširenju protivnikove tvrdnje (usp. Škarić 2011: 89) utemeljene na nerazumijevanju iskaza. Kao prvo, kajkavski je dobio status književnog, a ne govorenog jezika, što nikako ne znači da postoji ikakva mogućnost za njegovim uvođenjem kao službenog na nacionalnu televiziju. Drugo, jasno je da bi za proširenje kajkavskog u medijima trebalo puno vremena i da razloga takvom strahovanju zapravo nema. Stoga se ovdje propovijeda mit o ugroženosti jezika i neracionalan strah da će jezik, kao važan simbol dalmatinskog identiteta, ubrzo nestati.

Kajofobija je vrlo raširena među članovima grupe, uglavnom zbog straha vezanog uz opasnost da će djeca prestati govoriti vlastiti idiom i standardni jezik, odnosno da će u Splitu i Dalmaciji jednoga dana potpuno zavladata kajkavski, tj. *purgerski*.

Robert Pauletić: Kažu oni: ako vaša djeca govore „roćkas“, neće postati purgeri! Da, gospodo, neće postat purgeri, ali će govoriti kaj-slengom, koristiti riječi iz kaj-slenga, a iz rječnika naše djece polako će nestajati riječi iz zajedničkog standarda, a da ne spominjemo riječi iz naših, nezagrebačkih dijalekata!

Vođa pokreta Pauletić ovdje pokušava zauzeti općenacionalni stav da zapravo skrbi za opstanak standarda. No sasvim je nelogično očekivati da će riječi iz tzv. kaj-slenga istisnuti riječi iz standardnog jezika, s obzirom na to da se u školama ipak uči standardni jezik. Druga je stvar s dijalektima koji dolaze u međusobni sukob. Žanić (2009: 130–131) navodi primjer splitskog dječaka koji koristi *kaj* kao uzvik jer „tako govore u crtićima kad se čude“, što znači da djeca jezik iz crtića ne usvajaju, nego *odabirno oponašaju*.

Strah od nedalmatinskih riječi nije bezrazložan, ali isto se tako može strahovati od bilo kakvih „stranih“ jezičnih utjecaja. Uzimajući u obzir globalizaciju i brzinu razmjena informacijama pojačanu medijima i novim tehnologijama, jezične su promjene sasvim očekivane i višesmjerne. No članovi ove grupe tu opću pojavu sužavaju na vlastiti identitet i regiolekt, čime nastaje fobija u odnosu na kajkavske govore. Takve fobije i kovanje teorija zavjere nisu svojstvene samo našem podneblju. U SAD-u se bijelci slično odnose prema crnačkom vernakularu optužujući medije da namjerno šire crnački sleng koji tako ulazi u govor tinejdžera (Niedzielski-Preston 2000: 174).

Ni Robert Pauletić, a ni najaktivniji članovi ove grupe nisu lingvistički obrazovani, što je (vidjeli smo i u primjerima prijašnjih stranica) čest slučaj s dijalektalnim aktivistima. Stoga rasprave obiluju nestručnim i pučkolingvističkim komentarima u kojima se kajkavce neargumentirano napada i negativno stereotipizira. Prije svega riječ je o spomenutom poistovjećivanju svih kajkavskih govora, ali i svođenje dalmatinskih govora pod isti nazivnik.

Stipe

Ne znan jel iko od vas opazia one reklame za rukomet, sa duvnjakom u pustinji, pa kazu „ DUPLIĆ „, umisto dvojnik.. za ranit se

Mate

Otkad su ovi iz zagreba preuzeli sve od beograda kompletne reklame, emisije, serije i filmovi su otisli u prdac. sa srbima smo se mogli nasmijati njihovoj blesavosti koju nisu sakrivali. ovi debili od gore nemaju nista od toga, cisti krenizam i siromastvo ideja.

Jure

Moja mala (drugi osnovne) za lektiru je trebala pročitati „Poštarsku bajku“ od Karola Čapeka. Nevjerovatan kajkavski prevod sa češkog. Gospođica je gospodična, Frane je Franjo, Marija je Marica. Upitne rečenice su tipa „Daš mi 2 krune, ne? itd. Morao sam neprestano prevoditi na standardni hrvatski jezik.

Mate

Znaci kod nas „dalmosa“ duplic posal.prvo prevodimo sa eng pa onda na hibridnog zagreb-rijeka slenga.zal mi je jedino sto ne mozemo ovdje imitirat ili oponasat njihov nakaradni naglasak,penaaal,desetkaaa i ostalo izivljavanje na hrvatskom,cudo jedno od njihovog kompleksa.meni se cini da se debili takmice ko ce debilnije izgovorit rici

Korisnici izražavaju nezadovoljstvo zbog nestandardne riječi *duplic* u reklami na javnoj televiziji, počevši od korisnika koji u svojoj objavi ne koristi standardni jezik. Ostali također krše osnovne standardnojezične norme. Zanimljiv je odnos prema tzv. purgerskom govoru koji se promatra kao iskrivljen u odnosu na standard. Tipično je to gledište jezikoslovnih amatera, tzv. folk lingvista, koji jedino na standard gledaju kao na jezik, dok ostalo smatraju jezičnim pogreškama (ELL 2005 s.v. *Folk Linguistics*) ili u ovom slučaju *izivljavanjem na hrvatskom jeziku*. Osim jezičnih komentara, dolaze i uvrede na račun Zagrepčana u vidu podcjenjivanja njihovog intelekta i kreativnosti. Posebno upadaju u oko oba *Matina* komentara, koji izravno naziva govornike zagrebačkog slenga *debilima* zbog njihovog naglasaka. Sličan takav odnos postoji i u engleskom jeziku prema afroameričkim govornicima, gdje ih se zbog njihovog idioma smatra lijenima jer ne žele naučiti pravilni engleski (*ibid*), no ovdje se ide korak dalje pa se Zagrepčane zbog govora smatra manje neintelligentnima.²¹ Kao govornicima čiji je govor bliži standardnom hrvatskom nego što je to govor kajkavaca, Dalmatincima je omogućeno kritizirati kajkavce, odnosno obilježavati ih s obzirom na jezik, čime učvršćuju i svoj jezični identitet (usp. Bucholtz – Hall 2004: 172).

Osim što ih se naziva neintelligentnima, zanimljivo je i to što se zagrebački govor poistovjećuje s homoseksualnošću. Riječ je uglavnom o poistovjećivanju deminutiva s gej-jezikom, pa se članovi grupe tako okomljuju na riječi poput *dezić* (dezodorans) i *fotka* (fotografija).

Mate

Jeben mater i njoj ili njemu i „fotki“.tribalo bi poslat majmunu uredivackom protesno pismo i objasniti neke stvari da slobodna nije isto sto i one glupe i unakazene emisije i serije sa prisavlja.

Mate

Ivane,jednostavno se iskljuci iz grupe jer si ocigledno falija objekat.mislim da nama koji smo hetero vise pase fotografija dok onima koji vole parade vise pase fotka.aj ti sad lipo odaberi di tebi pase.

---

²¹ Za slične jezične stereotype, na primjeru američkog društva, v. Niedzielski-Preston (2000).

Nino

da,zagrebački dialekt je za muškarca dosta ženstven,a ja čak imam dojam da oni u pokušaju da budu što veća gospoda,postaju homoseksualni po dialektu,jedna žena koja voli pravog muškarca,teško će ga nać među zagrebćanima,zato je krajnje smišno kad baš oni uporno kritiziraju homoseksualce a koda ih je ista mater rodila

Sličan je odnos i prema starim kajkavskim toponimima:

Mirko

Iman pitanje:

Jesan li ja homofob ako si mi drge i simpatične riči (nazivi) npr. „Sutomiščica“ ,“Martinščica“,“Hodomeščica“ , „Osorščica“ itd. a na živce mi idu „Lotršćak“ , „Medveščak“ , „Kapelščak“.. :-))

Još kad je pojaćan naglasak na "ščak" malo me promuti po štumku..

Nemoguće je pronaći objektivni etimološki uzrok takvoj percepciji kajkavštine. Možemo ga usporediti jedino s pućkolingvistićkom predodžbom ženskog jezika koji se ponekad smatra slabašnim (Niedzielski-Preston 2000:196), što bi se u hrvatskom jeziku moglo povezati s korištenjem deminutiva. A budući da su homoseksualci stereotipno feminizirani, deminutivi se tako vezuju uz homoseksualnost. Navedeni su komentari ispod svake razine i nikako se ne mogu svrstati u kategoriju argumenta za bilo što, ali dobro pokazuju jezićne stereotipe ili, još preciznije, jezićni šovinizam. Naravno, ovo je ekstremian primjer i ne bi smio reprezentirati cijeli pokret, no problem je što se administratori stranice od takvih ispada ne ograđuju, dok brišu objave neistomišljenika.

4.4. Deskriptivne stranice

Ovaj ćemo tip stranica spomenuti samo usputno. U njihovu dublju analizu ne treba ulaziti jer se ne uklapaju u spomenute ideološke sukobe koji okupiraju hrvatske jezikoslovce i nestručnjake koji se zanimaju za jezićna pitanja.

Najpopularnije od ovoga tipa stranica su *Teška lingvistika* (preko 2000 fanova) i *Nisam lingvist* (nešto više od 400).

Teška lingvistika

Stranica *Teška lingvistika* reprezentira istoimeni blog koji je objavljivao jezićne zanimljivosti.

O autoru na blogu stoji ovo:

Pozdrav, moje ime je Andrej i autor sam svih tekstova na Teškoj lingvistici. Kako ovo nije svakodnevna, već teška lingvistika, moram dodati jednu bitnu napomenu. Nisam lingvist u užem smislu. Završio sam studij hrvatskog i engleskog jezika i književnosti te nakon njega nastavio s poslijediplomskim studijem uskog područja povijesti i dijalektologije hrvatskoga jezika. Takvi interesi me čine filologom, zapisivačem, kroatistom.

Tešku lingvistiku sam otvorio na prijedlog prijatelja, kao mjesto za bilježenje svakodnevnih jezičnih zapažanja i kao eksperiment vođenja websitea pod vlastitim imenom.

Sukladno s autorovim obrazovanjem, blog se bavi uglavnom dijalektalnim rječnicima i zemljovidima. Stranica na Facebooku, uz prenošenje objava s bloga, prenosi i pojedine lingvističke vijesti i zanimljivosti iz svijeta.

Ideološka i politička opredijeljenost autora uopće nije istaknuta. Stranica nema simboličku ulogu, ne reprezentira nijedan nacionalni/regionalni niti znanstveni kolektiv.

Nisam lingvist

Slika 33

Već u samom nazivu stranice autor se distancira od mogućih optužbi da je nestručan i da nema pravo govoriti o temama o kojima govori. Ovo je također stranica koja prenosi objave s istoimenog bloga, ali i jezične zanimljivosti s drugih stranica.

Iz bloga i stranice na Facebooku može se vidjeti da autor pripada antipreskriptivističkoj struji, no on svoje subverzivne stavove ne stavlja u prvi plan.

Npr. na popis najčešćih pogrešaka u hrvatskom jeziku, koji je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavio na Dan materinskog jezika, autor se osvrće ironično:

Kako čestitati dan materinskog jezika? Podsjećanjem na pravopisne greške...

Ovako pak komentira anketu i napade na televizijske voditelje da ne govore pravilnim hrvatskim jezikom:

Evo jedne ankete o govoru voditelja na televiziji. Kao i u mnogim drugim situacijama u Hrvatskoj, uglavnom su komentari negativni.

„Mnogi od njih nisu savladali osnove jezika kojim govore : suglasnike č, ć, š, ž, akcentuaciju, upotrebu povratnih i nepovratnih glagola ... ali to je još uvijek daleko iznad katastrofalnog prosjeka govora običnih ljudi“

Govore li zaista obični ljudi „katastrofalno“?

Autori *Teške lingvistike* i *Nisam lingvist* ne opredjeljuju se za preskriptivističku ideologiju. Dok autor prve stranice ostaje neutralan, autor druge se protivi preskriptivizmu no to protivljenje nije osnovno obilježje njegove retorike.

5. ZAKLJUČAK

Analizirani korpus stranica na Facebooku pokazuje da su odnosi moći po pitanju jezika i jezikoslovlja na internetu vrlo slični odnosima moći izvan tog medija.

Preskriptivistička je ideologija po svemu dominantna: nju njeguje najviše jezikoslovaca i nju prihvaća najveći broj govornika. To se vidi po reakcijama korisnika na Facebooku koji jezične savjetodavce smatraju autoritetima: postavljaju im pitanja i nekritički prihvaćaju njihove propise o pravilnom i nepravilnom. Osim toga, one koji se tih naputaka ne drže, isključuju iz rasprave i automatski ih diskvalificiraju kao relevantne komentatore. Pridržavanje pravila stoga je osnovni uvjet da bi se o jeziku raspravljalo, dok stručnost sudionika u cijeloj priči nije najvažnija. Dapače, stručnjakom se ne treba biti niti da bi se stvorila legitimnost za dijeljenje jezičnih savjeta: dovoljno je preuzimanje osnovne ideologije. Subverzivne stranice su u manjini i ne prati ih mnogo korisnika, što dokazuje da većina stanovništva prihvaća dominantnu jezikoslovnu ideologiju.

Jezični identitet ne mora biti samo nacionalni, već i urbani ili regionalni, stoga postoje i stranice koje prenose dijalektalne rječnike, kao i aktivističke stranice. Njima se upozorava na eventualnu ugroženost pojedinih dijalekata i pokušava se promijeniti postojeće stanje stvari. Takve stranice uglavnom ne vode ljudi s lingvističkim obrazovanjem, pa i njihovo poimanje jezika često sadrži stereotipe i šovinističku, što je često karakteristično za poimanje folk lingvistike. Najviše takvog šovinizma ima od strane Dalmatinaca prema kajkavcima, i to iz razloga što smatraju da su kajkavci šovinistički nastrojeni prema njima.

Internet u svakom slučaju stvara jedan novi jezik kojim se govori o jeziku: novi metajezik na kojem obrazovanje autora nije najvažnije, a u prvi plan dolaze ideologija i kolektivni identitet koji su dobra preslika ideologije i kolektivnog identiteta iz struke.

6. LITERATURA

- Alerić, Marko – Gazdić-Alerić, Tamara. 2013. *Hrvatski u upotrebi: 121 lekcija za bolje ovladavanje hrvatskim jezikom*. Zagreb: Profil knjiga.
- Anić, Vladimir. 2000. *Govorite li idiotski*. Feral Tribune (4. Ožujka 2000). http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/texts_display.php?id=37.
- Babić, Stjepan. 2011. Španjolska sela ili španska sela? *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 58: 21–21.
- Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bertoša, Mislava – Skelin-Horvat, Anita. 2012. Language ideological debates: The case of Croatia. *Linguistic Diversity in Europe: Current trends and Discourses* (ur. Patrick Studer i Iwar Werlen). Berlin: Walter de Gruyter. 87–111.
- Bourdieu, Pierre. 1992. *Što znači govoriti*. Prev. Alka i Mladen Škiljan. Zagreb: Naprijed.
- Brown, Keith – Ogilvie, Sarah. 2008. *Concise Encyclopedias of Language and Linguistics*. Oxford: Elsevier.
- Brozović, Dalibor. 2008. Jesu li Bečki i Novosadski "dogovori" samo beznačajne epizode i činovi unitarističkog nasilja – ili jedne osnovne točke u hrvatskoj novoštokavskoj standardizaciji? U: *Identitet jezika jezikom izrečen: zbornik radova s okruglog stola o knjizi Roberta D. Greenberga Jezik i identitet na Balkanu* (ur. Anita Peti-Stantić): 33–41. Zagreb: Srednja Europa.
- Bucholtz, Marry – Hall, Kira. 2004. *Language and Identity*. U: *A Companion to Linguistic Anthropology* (ur. Alessandro Duranti): Blackwell Publishing.
- Crystal, David. 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David. 2006. *Language and the Internet*. Vol II. Cambridge: Cambridge University Press.
- Curry Chandler, Robert. 2013. *Meme World Syndrome: A Critical Discourse Analysis of the First World Problems and Third World Success Internet Memes*. Orlando: Summer Term.
- ELL 2005 = *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol. II. Ur. Keith Brown. Amsterdam: Elsevier.
- Foucault, Michel. 1994. *Znanje i moć*. Prev. Rade Kalanj. Zagreb: Globus.
- Goffman, Erving. 2000. *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*. Prev. Jasmina Moskovljević i Ivana Spasić. Beograd: Geopoetika.

- Greenberg, Robert. 2005. *Jezik i identitet na Balkanu : raspad srpsko-hrvatskoga*. Prev. Anita Peti-Stantić. Zagreb: Srednja Europa.
- Ham, Sanda. 2015. *Profesorica Sanda Ham: Bez hrvatskog jezika nema hrvatskog identiteta*. Narod.hr (2. Svibnja 2015). <http://narod.hr/kultura/intervju-sanda-ham-jezikova-petogodisnjica-na-facebooku>
- Hill, Jane. 1998. Nostalgia, „Respect“ and Oppositional Discourse in Mexicano (Nahuatl) Language Ideology. U: *Language Ideologies: Practice and Theory* (ur. Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard i Paul V. Kroskrity): 68–86. Oxford: Oxford University Press.
- Hoyt, Alexander. 2012. *Hrvatski jezik u Zagrebu : sociolingvistički pogled*. Prev: Milica Lukšić. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jäger, Siegfried – Maier, Florentine. 2009. Theoretical and methodological aspects of Foucauldian critical discourse analysis and dispositive analysis. *Methods of Critical Discourse Analysis* (ur. Ruth Wodak i Michael Meyer): 34–62. London: SAGE.
- Jembrih, Mario. 2015. *Mednarodni jezični kod kjv za kajkavski književni jezik i kajkavski v dobu globalizacije*. Rad u rukopisu.
- Kapović, Mate. 2006. Dijalekti, standard i sociolingvistički aktivizam. U: *Jezik i mediji – jedan jezik: više svjetova* (ur. Jagoda Granić): 375–383. Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Kapović, Mate. 2011. *Čiji je jezik?* Zagreb: Algoritam.
- Kapović, Mate. 2013. Jezik i konzervativizam. U: *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva* (ur. Maša Kolanović): 391–400. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
- Katnić-Bakaršić, Marina. 2012. *Između diskursa moći i moći diskursa*. Sarajevo: Naklada Zoro.
- Kordić, Snježana. 2010. *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- Kress, Gunther – Van Leeuwen, Theo. 1996. *Reading Images*. London: Routledge.
- Kress, Gunther – Van Leeuwen, Theo. 2001. *Multimodal discourse*. London: Arnold.
- Lippi-Green, Rosina. 2013. Jezična ideologija i model jezične subordinacije. *Jat, časopis studenata kroatistike* I/1: 45–56 (prev. Matea Grgurinović). Zagreb: Klub studenata kroatistike Skup.
- Majcenović, Martin. 2015. *Izricanje posvojnosti u hrvatskih imenica IV. i V. vrste*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. https://bib.irb.hr/datoteka/768964.Martin_Majcenovic_-_Diplomski_-_2015.pdf

- Matasović, Ranko. 2008. Jezik i identitet svugdje, osim na Balkanu. U: *Identitet jezika jezikom izrečen: zbornik radova s okruglog stola o knjizi Roberta D. Greenberga Jezik i identitet na Balkanu* (ur. Anita Peti-Stantić): 63–72. Zagreb: Srednja Europa.
- Niedzielski, Nancy – Preston, Dennis. 2000. *Folk linguistics*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Silić, Josip. 1998. Hrvatski standardni jezik i hrvatska narječja. *Kolo: časopis Matice hrvatske*, god 8: 425–430. Zagreb: Matica hrvatska.
- Silić, Josip. 2015. *Najveći živi lingvist Josip Silić: Predložio sam uvođenje čakavskog u škole*. Novi list (11. listopada 2015). <http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/Najveci-zivuci-lingvist-Josip-Silic-Predlozio-sam-uvodenje-cakavskog-u-skole>
- Sujoldžić, Anita – Muhvić-Dimanovski, Vesna. 2004. Language Dynamics and Change. Introduction to Linguistic Diversity in Anthropological Perspective. *Collegium Antropologicum*. god 28: I –1, str. 1–4.
- Škarić, Ivo. 2011. *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škiljan, Dubravko. 2002. *Govor nacije: jezik, nacija, Hrvati*. Zagreb: Golden marketing.
- Škiljan, Dubravko. 2004. From Croato-Serbian to Croatian: Croatian linguistic identity. U: *Language in the Former Yugoslav lands* (ur. Ranko Bugarski i Celia Hawkesworth): 67–83. Bloomington: Slavica Publishers.
- Wodak, Ruth – Meyer, Michael. 2009. Critical discourse analysis: history, agenda, theory and methodology. U: *Methods of Critical Discourse Analysis* (ur. Ruth Wodak i Michael Meyer). London: SAGE.
- Woolard, A. Kathryn. 1998. Language Ideology as a Field of Inquiry. U: *Language Ideologies: Practice and Theory* (ur. Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard i Paul V. Kroskrity): 3–47. Oxford: Oxford University Press.
- Žanić, Ivo. 2009. *Kako bi trebali govoriti hrvatski magarci?: o sociolingvističkim animiranim filmovima*. Zagreb: Algoritam.